

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

CXLIII.

*VLANEN met AMEID, van wegen
d' ouden Heer
Thans aan de Graaflykheid van Hol-
land optedraagen,
Verwelkomt Kompesch hier met vreugd-
bewys en eer,
Die in der Staaten naam komt
eed en hulde vraagen,*

17^e jaargang nr. 1, 2006

NIEUWSBLAD van de HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE en TIENHOVEN

ISSN: 1569-7800

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel onder nummer 40324336.

BESTUUR

Voorzitter	H. van den Heuvel, Voorstraat 99	4132 AP Vianen	☎ 0347 355180
Vice-voorzitter	J.D.C. Laroo, Voorstraat 8	4233 EA Ameide	☎ 0183 602026
Secretaris	G.W. Groenendijk, De Bogerd 3	4233 GN Ameide	☎ 0183 601886
Penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19	4233 GN Ameide	☎ 0183 602488
Alg. adjunct	J.A. Maatkamp, Lekdijk 18	2769 GA Langerak	☎ 0183 602071
Lid	C. Rijnhout, De Kooi 25	4233 GP Ameide	☎ 0183 602648
Lid	vacature		
Lid	vacature		

ERELEDEN

A.M. den Oudsten
G. Streefkerk
P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

G.W. Groenendijk, email: info@ameide-tienhoven.nl

internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

J.D.C. Laroo

REDACTIEADRES NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl
J.D.C. Laroo hv@laroo.net
A. Tukker
P. Will p.will@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt minimaal € 15,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging. Opzegging van lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

Afbeelding op de omslag: Een niet eerder gepubliceerde afbeelding van de overdracht van Vianen en Ameide in 1725. De heer Ko Ruiter van het gemeentearchief van Vianen heeft deze afbeelding (43 x 86 mm) gevonden en aan de redactie ter beschikking gesteld. Boven de deur het wapen van de van Brederode's; een klimmende leeuw met een barensteel. Voor een beschrijving van de feestelijke overdracht van Vianen en Ameide wordt verwezen naar de bladzijden 6 t/m 9 in dit Nieuwsblad.

Inhoud Nieuwsblad, 2006, jaargang 17, no. 1

- 3 Inhoudsopgave en woord vooraf
- 4 Verenigingsnieuws
- 6 Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [1]
Mattheus Brouërius van Nidek en Isaac le Long
- 8 Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [2]
J.D.H. van Uden
- 10 Feestelijke ingebruikneming website Burgerlijke Stand Zederik
Gert Groenendijk
- 12 Jan Floren Oosterom, een sigarenmaker in Ameide: Bert Bohnen
- 15 Sigarenmakerij: Jack Laroo
- 16 Opnieuw een praatje bij een plaatje: Paul Will, Peter van Toor en Krijn van der Grijn
- 18 Historische plaatjes met een praatje: Krijn van der Ham
- 21 Dat u de Spaengiaerts crencken: Paul Will
- 29 Sententien en Indagingen van den Hertog van Alba: Jacob Marcus
- 32 Museum Het Prinsenhof in Delft koopt bijzondere geuzenpenning
- 33 Kastelenkwestie: Hans van den Heuvel
- 36 De tol van Ameide; Een merkwaardig proces voor de Grote Raad van Mechelen
Dr. C.L. Verkerk
- 45 Een veilingakte uit het jaar 1859: Jack Laroo
- 48 De geschiedenis van de Rijksmonumenten op de Hogewaard in Tienhoven:
Hans van den Heuvel
- 52 Ansichtkaarten van de Hogewaard

VAN DE REDAKTIE

Alvorens in te gaan op de inhoud van deze editie van het Nieuwsblad, willen we terugkomen op artikelen uit eerdere edities.

In de eerste plaats is in het in december 2005 verschenen Nieuwsblad, dat goeddeels was gewijd aan de historie van “Herlaer” en de Van Herlaers, niet vermeld dat ons zeer betrokken lid Peter van Toor uit Haarlem een aantal jaren geleden in zijn artikelenserie “Ameide en Tienhoven op oude prenten en kaarten” uitgebreid aandacht aan dit onderwerp heeft besteed. We hechten eraan dit alsnog te vermelden.

In de tweede plaats heeft de in Ede wonende, maar in Tienhoven geboren Gerard van Bruggen er ons op geattendeerd dat de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Christiaan van Bruggen niet afkomstig was uit het gezin Van Bruggen-Verkerk, zoals in de editie 2005-2 van het Nieuwsblad staat. Volgens de hem ter beschikking staande gegevens was betrokkene namelijk een zoon van Jan van Bruggen en Cornelia van Kekem. Hij houdt het voor waarschijnlijk dat het misverstand is ontstaan doordat Jan van Bruggen na het overlijden van zijn eerste vrouw in 1929 hertrouwd is met de weduwe Magdalena Verkerk-van den Hoven. We stellen deze reactie zeer op prijs.

De inhoud van dit Nieuwsblad is zeer divers. Zonder de andere auteurs te kort te willen doen willen wij uw speciale aandacht vragen voor het artikel van Paul Will: ‘Dat u de Spaengiaerts crencken.’

Het artikel ‘De tol van Ameide’ verscheen eerder in de Spiegel Historiae. Wij danken de redactie van dit maandblad voor de toestemming dit artikel te mogen publiceren.

In memoriam: Cornelis Jan Neels (1944-2006)

Nog geen zeven maanden na het heengaan van Eimert den Hartog werd onze vereniging op vrijdag 3 februari weer opgeschrikt door het overlijden van een bestuurslid. In de vroege morgenuren van die dag overleed in het Ziekenhuis Oudenrijn te Utrecht Kees Neels.

Cornelis Jan Neels werd op 24 mei 1944 geboren in Sommelsdijk. In zijn lagere schooltijd kwam hij met zijn moeder naar de Tiendweg in Tienhoven. Na te zijn afgestudeerd aan de toenmalige Christelijke Kweekschool “Juliana van Stolberg” te Gorinchem was hij werkzaam in het onderwijs in Het Gooi – eerst op een lagere school, later als docent economie en geschiedenis op een middelbare school. In het begin van de jaren negentig keerde Kees terug naar de Lekstreek, waar hij achtereenvolgens woonde in Tienhoven (aan de Lekdijk), Ameide en – zeer kortstondig – Lexmond.

Kees Neels was een markant lid van de vereniging, met name door zijn encyclopedische kennis van cultuurhistorische en kerkhistorische onderwerpen. De redactie van dit blad deed dienaangaande nimmer tevergeefs een beroep op hem. Ook in organisatorisch opzicht zette hij zich in voor onze vereniging, zijn toenemende lichamelijke ongemakken ten spijt. Zo was hij vorig jaar bij zowel de expositie-De Hoon als de expositie-Jesse belast met het aantrekken van suppoosten.

De begrafenis vond op woensdag 8 februari plaats op de algemene begraafplaats te Lexmond. Voorafgaand daaraan werd in de vlakbij gelegen Gereformeerde Kerk “Lux Mundi” een herdenkingsdienst gehouden, waarin mevrouw ds. J.Bolhuis op indrukwekkende wijze voorging. De dienst werd bijgewoond door een groot aantal leden van onze vereniging, onder wie twee ere-leden en vijf bestuursleden. Zij en tal van anderen zullen Cornelis Jan Neels zeer missen.

Hans van den Heuvel

Verenigingsnieuws

Ontwikkeling ledenbestand: driehonderd en meer

Het was met duidelijk merkbaar genoeg dat bestuurslid Kees Rijnhout - op woensdag 30 november van het vorig jaar in alle vroegte – telefonisch aan voorzitter Hans van den Heuvel liet weten een dag eerder het driehonderdste lid van de vereniging te hebben “binnengehaald”. Het ging om de in 1929 aan de Zouwendijk geboren Kees Versluis, die na 48 jaar Rijnschipper te zijn geweest aan het begin van de jaren negentig naar Ameide terugkeerde.

Enkele dagen later gingen beide bestuursleden in opperbeste stemming naar de Prinses Marijkeweg om het driehonderdste lid te verwelkomen.

Kees Versluis gaf bij die gelegenheid aan dat vooral de tentoonstelling van foto's van de vroegere plaatselijke huisarts Nico Jesse, waaraan in de vorige editie van het Nieuws-blad uitgebreid aandacht is besteed, hem ertoe had gebracht lid te worden. “Ik vind het prachtig dat er in onze gemeenschap mensen zijn, die kosten noch moeite sparen om zoiets voor elkaar te

krijgen. Ze doen er veel anderen een groot plezier mee. De Historische Vereniging verdient daarom alle steun” aldus de oud-schipper.

De inschrijving van het driehonderdste lid is een mijlpaal in de spectaculaire groei van het ledenbestand van onze vereniging. De volgende getallen spreken wat dit betreft voor zichzelf:

<u>periode</u>	<u>ledental</u>
begin 2004	175
eind 2004	215
medio 2005	260
eind 2005	300

De grenzen van de groei zijn hiermee overigens nog niet bereikt. Na de heer Versluis zijn namelijk inmiddels al weer elf nieuwe leden ingeschreven.

Het betreft mevrouw B. Fousert - den Oudsten (Alphen aan de Rijn) en de heren B. Beckmann (Eindhoven), S. van der Ham (Nuenen), G. Labee (Ameide), J. van Leeuwen (Zwijndrecht), H. Mesker (Ameide), J. Pijls (Ophoven – Kinrooi, België), D. Rijnveld (Tienhoven), J. Verhoeven (Ameide), P. Weeda (Tienhoven) en L.A. Wijnmaalen (Vianen).

Twee leden, de heren A. de Kruijk uit Tienhoven en C.J. Neels uit Lexmond, zijn ons in de afgelopen periode ontvallen. Voorts hebben twee leden te kennen gegeven het lidmaatschap niet te verlengen.

Onze vereniging telt nu dus 307 leden.

Algemene ledenvergadering 2006

De jaarlijkse algemene ledenvergadering wordt gehouden op dinsdag 25 april a.s. in de bovenzaal van “t Wapen van Ameide” (ingang “t Schuurtie” aan de Oudendijk.)

De vergadering begint om 20.00 uur.

Mevrouw Anja van der Grijn - de Groot zal na de pauze een film vertonen, waarin inwoners van Ameide en Tienhoven aan het woord komen die de grote Kerkbrand van 1953 hebben meegemaakt.

De leden van onze vereniging ontvangen op een later tijdstip nog een uitnodiging (+ agenda) voor deze vergadering.

Herdruk Nieuwsblad 16^e jaargang nr. 1

Verscheidene nieuwe leden hebben bij het bestuur geïnformeerd naar de mogelijkheid om een exemplaar te ontvangen van het in maart 2005 verschenen Nieuwsblad van onze vereniging, dat mede in het teken stond van de overzichtstentoonstelling van het werk van kunstschilder De Hoon.

Deze aanvragen konden niet worden gehonoreerd, omdat van jaargang 16, nr 1 geen exemplaren meer voorhanden zijn.

Inmiddels heeft het bestuur besloten om de “De Hoon-editie” in een beperkte oplage te laten herdrukken en als welkomstgeschenk aan te bieden aan de leden, die deze uitgave tot dusver niet hebben ontvangen.

Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [1]

In het hier na genoemde boek wordt vanaf bladzijde 237 de overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide beschreven. De tekst daarvan wordt in dit artikel weergegeven.

Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden, oorspronkelyk door Mattheus Brouërius van Nidek, R.G. en Isaac le Long; verrykt met 301 koperen platen, door Abraham Rademaker. Thans ter verdere volmaking der vaderlandsche geschiedenis vermeerderd; met vele koperen platen van voornamelyke meesters vermenigvuldigd, en met aantekeningen uit latere en geloofwaardige geschiedschryvers verrykt door A.B. Strabbe. Zevende deel. Gedrukt te Amsterdam, by J.A. Crajenschot. MDCCXCV

In den Jare 1725 zyn de Heerlykheden van *Vianen*, *Ameide* en verdere onderhoorigheden, door den Graaf van der *Lippe* aan de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland* in souverainen eigendom verkocht; en het Transport daar van is den 2 November te *Vianen*, met eene byzondere plechtigheid, aan den Grave van *Hompesch*, in den naam van Heeren Staaten voorgemeld, gescheid, op de volgende wyze.

Na dat de Gardes te Paard en te Voet met hunne Vaandels, Keteltrommen, Trompetten, Hautbois en Waldhorens dien morgen ten negen uren opgetrokken waren, schaarden zy zich op het Buiten- en Binnen Hof, aan welks toegangen dubbelde Wagten gesteld waren. Ten tien uren kwamen alle de Beampten, Schouten, Schepenen en Drossaard van *Ameide*, *Meerkerk*, *Lexmond*, *Thienhoven*, *Agthoven*, *Heikoop en Lakerveld*, onder het luiden van de Klokken binnen, en begaven zich in de Voorzaal van 't Hof, waar een groot Tooneel stont, met een Fluweelen Verhemelte boven een grooten Armstoel. Vóór dit Tooneel was een Tafel met vier stoelen geplaatst, zittende ter rechterzyde de Heer **Nobeling**, Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal, als Gemagtigde van Hunne Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland* tot het ontfangen van den Overdragt; ter linkerzyde zat de Advocaat **Petenius**, als Gevolmagtigde van de Graaf van *Hompesch*, om de Bediendens en Beäampton uit den Eed van den Grave te ontslaan, en aan den Heer **Nobeling** over te wyzen. Naast gemelden Heer **Nobeling** zat de Commis **Van Neck**, en naats den Heer **Petenius** de Secretaris van den Graaf van *Hompesch*. De Heer **Dortmundt**, Substitut Drossaard, deed eene Redevoering, waarin hy zeide. Dat de Heer Graaf van *Hompesch* de Heerlykheden, die hy in den naam van de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland*

gekocht had, aan hunne Ed. Groot mog. wilde overgeeven; waar op de volmagt van gemelde Heer **Nobeling**, tot het ontfangen van den overdragt, als mede die van den Heere **Petenius**, tot het ontslaan uit den Eed, overluid gelezen werden. Welke Overdragt en Ontslag vervolgens op de behoorlyke wyze gedaan zynde, werden alle de Documenten door de respective Secretarissen van alle de Plaatsen getekend en geregeld; waar na alle de Raden zich naar 't Huis van den Heer Grave van *Hompesch* begaven, om denzelven tot het ontfangen van de hulde af te haalen. Gemelde Heer Graaf reed in een Koets met zes Paarden bespannen, zynde voorgegaan door zyne Lakeijen en Bediendens, en hebbende de Staaten Bodens met de Wapens op de borst aan de beide zyden van de Koets, wordende gevolgd van vier andere Koetsen, met twee en vier paarden bespannen. Aan het Buiten-Hof werd hy van de Garde te paerd, onder het geschal van Trompetten en Keteltrommen, en in het Binnen Hof door de Garde te voet, onder het geluid der Waldhorens en *Hautbois*, ontfangen; beneden aan de Trap waren de Magistraatspersoonen, welke den Grave boven geleiden, alwaar hy zich op den Throon onder het Verhemelte plaatste, hebbende op zyn hoofd een Hoed met een groote Vederbosch, met Diamanten en andere Kostelykheden versierd. Na dat de Graaf gezeeten was, en de substitut Drossaard hem een Compliment gemaakt had, leverde hy hem zyne Credentialen over, met verklaring, dat vermits hunnen Ed. Gr. Mog. de Heerlykheden *Vianen* en *Ameide*, met de ap- en dependentiën van dien gekocht, en den eigendom daar van verkreegen hadden, hy de eere zou hebben de Beäampton in eed en plicht te neemen. Vervolgens werden de Beäampton gevraagd, of zy Hunne Ed. Gr. Mog. tot hunne Souverainen wilden hebben en aan dezelve den eed van

getrouwheid afleggen ? waar op de Beampten met veel blymoedigheid **Ja** geantwoord hebbende, leiden zy den eed af in handen van den Graaf; 't welk gedaan zynde, vraagde de Heer **Dortmundt** den Grave, of hunne Ed. Groot Mog. hen mede by hunne *Privilegiën* zouden mainteneeren ? en de Graaf zulks onder handtasting betuigd hebbende, riep het Volk: **Lang leeven de Ed.Mog.Heeren Staaten van Holland en West-Friesland!** En de Militie deed drie Salvo's, onder het geschal van Trompetten, Keteltrommen en Hautbois. Na dat alle deze plechtigheden een einde genomen hadden, ging de Graaf, gevolgd van alle de hier bovengemelde Persoonen, in de Binnenzaal, waar drie groote Tafels gedekt, en met allerhande kostelyke Wynen en Konfituren bezet waren; behalven nog zes andere Tafels, die, voor de voornaamste Burgers, in de Voorzaal gedekt, en mede met Wynen en Konfituren bezet stonden. In de straaten werden alle toebereidselen gemaakt, om Vreugdevuuren te branden en Vuurwerken af te steeken; vervolgens werden alle de Glasraamen aan de straaten geillumineerd, en alle deze Vrolykheden eenige dagen voortgezet. Den volgenden morgen werd een Bal voor de Dames gegeven. De toevloed van menschen uit *Holland, Utrecht*, en alle omliggende Plaatzte, welke gekomen waren om deze plechtigheid by te wonen, is onbeschryfelyk groot geweest.

Den 21 Juli 1727 geschiedde de volgende Publicatie, betreffende de Leenverheffingen.

“*De Staaten van Holland en West-Vrieslandt, Souverainen van Vianen, Ameyden en verdere onderhoorige Domeynen*, Doen te weten: Dat, vermits de overdragte van de Heerlyckheeden van *Vianen* en *Amejde* door den Heere Grave *Van der Lippe* aan ons gedaan, alle Vasallen en Leenmannen van de voorschreven Heerlyckheeden van *Vianen* en *Ameijden* zyn ontslaagen van haaren eedt, en aan Ons overgewezen, en oversulcks gehouden zyn aan Ons te presteeren den nieuwen eedt **SOO IST**, dat Wy by deesen insinueeren en ontbieden alle en yegelyk, die de voornoemde Onse Heerlyckheden eenige Goederen te leen zyn houdende; dat dezelve binnen den tydt van twee Maanden, na de publicatie deeses, haar zullen hebben te vervoegen binnen Onsen

Steede *Vianen*, bij den Griffier van de voorschreeve Leenen, en meede te brengen de laatste Brieven, omme haare Leen-goederen met de leedige handt te verheffen en te ontfangen, mitsgaders te doen den behoorlycken eedt van getrouwigheyt, het welck gedaan zynde, sulcks op de voorschreeve Brieven zal werden geëndorseert.

En alzo Wy bericht zyn, dat eenige Leenen onverheeven souden staan, of binnen behoorlyken tydt niet zyn versocht te verheffen; soo ordonneeren Wy insgelycks de Vasallen het selve te komen versoecken en te ontfangen, binnen den voorgeschreeven tydt van twee Maanden precis; alles op poene van te vervallen van hunne verzweegen en niet versochte Leenen. &c. &c”.

Hautbois

Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [2]

Enkele jaren geleden heeft de heer G.J. Woudenberg aan de vereniging een pamflet verstrekt dat de overdracht van de heerlijkheden van Vianen en Ameide beschrijft. Dit pamflet is uitgegeven in april 1932. Omdat de inhoud van dit pamflet op een bijzondere wijze deze overdracht beschrijft wordt hierna de tekst van dit pamflet in zijn geheel weergegeven.

In de maand October 1725 hadden de Staten van Holland en West-Friesland de Heerlijkheden Vianen en Ameide “met de Ap- en Dependientien van dien” van den Graaf van der Lippe gekocht.

In verband met dezen verkoop waren alle magistraatspersonen, ambtenaren en bedienden van Ameide, Meerkerk, Lexmond, Lakerveld, Tienhoven en de andere gerechten op 30 October 1725 's morgens te tien uur te Vianen bescheiden om de conditiën te verne- men, waarop die verkoop had plaatsgehad. Behalve hen, die ambtshalve verschenen, waren een massa nieuwsgierigen naar Vianen getogen. Zij zouden weliswaar van de ambtelijke plechtigheden geen getuige mogen zijn, maar er was zeker genoeg te zien om een reis naar Vianen te loonen. Behalve de Graaf van der Lippe, die uit zijn residentie Detmold was overgekomen, en de generaal Graaf Hompesch, als vertegenwoordiger van de Staten, beiden natuurlijk met het onafscheidelijke gevolg, was onder het luiden van alle klokken een detachement gardes te voet en te paard het anders zoo stille Lekstadje binnengetrokken: in de grauwe herfst dagen een kleurrijk vertoon.

Het liep tegen 11 uur, eer de deuren van de groote zaal op het Hof voor de genoodigde ambtsdragers werden geopend. De Graaf van der Lippe met zijn Raden en de Graaf daar reeds. Namens den laatsten werd de acte van verkoop daarop voorgelezen. Allen, die tot den vorigen eigenaar in dienstbetrekking hadden gestaan, werden daarop van hun eed van trouw ontslagen; denzelfden eed legden zij af in handen van den Graaf van Hompesch. “Tot groote vreugde van de Onderdanen” werden de stadsklokken geluid en trokken de militairen door de stad.

Nimmer werd oudtijds een ambtelijke samenkomst zonder een stevigen maaltijd besloten. Er waren ook nu daartoe drie tafels op kosten van Graaf Hompesch aangericht in

de zalen van het Hof; zij waren respectievelijk met 12, 16 en 18 borden gedekt.

Daarmede was de geschiedenis niet ten einde; de plechtigheid van dezen dag moet als een voorloopige beschouwd worden.

Op 2 November 's morgens negen uur trokken alle gardes met hun “Vaandels, Keteltrommen, Trompetten, Hautbois (hobo's) en Waldhoorens” naar het kasteel, waar zij zich op het Buiten- en Binnenhof opstelden. Aan de toegangen daartoe werden dubbele wachten geplaatst. “Ten 10 uuren kwamen alle de Beambten, Schouten, Schepenen, Drossaard van Ameiden, Meerkerk, Lecksmonde, Tienhoven, Achthoven, Heykoop en Lakerfeld, onder 't luyden van de klokken binnen, en begaven zig in de Voorzaal van 't Hof, daar een groot Theater (troonzetel) stond, met een Fluweel Verhemelte boven een groote Armstoel”. Daarvoor stond een tafel met vier stoelen, waarop plaats namen de heeren Nobeling, advocaat-fiscaal, geauthoriseerde van de Staten van Holland en West-Friesland, advocaat Peterius, gevolmachtigde van Graaf van Hompesch, de commies van Neck en de secretaris van Van Hompesch. Na een toespraak van den substituut-drossaard Dortmund, waarin hij het doel der bijeenkomst: de overdracht van Vianen c.a. door den Graaf van Hompesch aan de Staten uiteenzette, werden alle documenten door de secretarissen van alle plaatsen in het verkochte gebied geteekend en gezegeld. Daarna begaven zich al deze waardigheidsbekleeders naar het huis van den Graaf van Hompesch om dezen in statigen optocht naar het Hof te voeren.

“Gemelde Heer Graaf reed in een koets met 6 paarden bespannen, voorgegaan zynde door zyne Lakeyen en Bediendens, en de Staten Bodens met de Wapens op de borst aan de beide zyden van de koets, en gevolgt van vier andere, met twee en vier Paarden bespannen; aan het buyten-hof wierd hy van de Garde te Paard onder 't geschal van

Trompetten en Keteltrommen, en in het binnen-hof door de Garde te voet, onder 't geluyd der Waldhoorens en Hautbois ontfangen; beneden aan de Trap waren de Magistraats-Persoonen, die den Graaf boven geleydeden, daar hy zig plaatstede op den Throon onder het Verhemelte, hebbende op zyn hoofd een hoed met een groote Agraaffe (aigrette, reigerveer) met Diamanten en andere kostelikheden verciert.”

Wederom volgde een sierlijke toespraak door den Substituut-Drossaard, aan wien Van Hompesch zijn geloofsbrieven overhandigde, en verklaarde, “dat vermits haar Ed. Groot Mogende de Heerlykheden van Vianen en Ameiden, met de ap- en dependentien van dien gekogt, en den Eygendom zouw hebben de Beampten in Eed en Pligt te nemen.”

Vervolgens werd dezen gevraagd, of zij in dienst der Staten treden en deze als hun souverain erkennen wilden. Na “met veel blymoedigheid **Ja**” geantwoord te hebben, werd door ieder hunner den eed van trouw afgelegd.

De Heer Dortmund vroeg hierop den Graaf, of de Staten de privilegiën van de gekochte Heerlykheden zouden handhaven, wat Van Hompesch hem bij handslag verzekerde, waarop het volk riep: “**Lang leven de Ed. Groot Mogende Heeren Staten van Holland en West-Friesland !**” en de Gardes “onder het geschal van Trompetten, Keteltrommen en Hautbois” drie salvo's losten.

Het Drossaarschap werd nu **per interim** (voorloopig, in afwachting van nadere vaste aanwijzing) aan den heer Dortmund opgedragen. Het geheele gezelschap brak op om in de Binnenzaal aan drie groote gedekte tafels, bezet “met allerhande kostelijke Wynen en Confituren”, plaats te nemen. In de Voorzaal waren nog zes zulke tafels voor de voorname burgers aangerecht.

's Avonds vierde Vianen opgewekt feest. Er werden vreugdevuren gebrand, een groot vuurwerk werd afgestoken en “alle de Glas-ramen aan de Straaten waren geillumineert”. Om de feestvreugde te verhoogen werden aan het volk drie oxhoofden wijn geschonken.

Het slot van de feestelikheden was “een Bal voor 't Jufferschap” den volgenden dag gegeven.

Een meer in bijzonderheden afdalende beschrijving is te vinden in het tweede deel van den “Europischen Mercurius” van het jaar 1725, blz. 193 e.v.

Op 21 Juli 1727 vaardigden de Staten van Holland en West-Friesland als Souvereinen van de Heerlijkheid van Vianen en Ameide de volgende publicatie uit:

De Staaten van **Holland en West-Friesland**, Souvereinen van **Vianen, Ameiden** en verdere onderhoorige **Domeinen**, Doen te weten, dat, vermits de overdrage van de Heerlykheden van **Vianen** en **Ameiden** door den Heere Graave **van der Lippe** aan ons gedaan, alle Vasallen en Leenmannen van de voorschreven Heerlykheden van **Vianen** en **Ameiden** zyn ontslaagen van hunnen eed, en aan ons overgewezen, en overzulks gehouden zyn aan ons te presteeren den nieuwen eed. **Zoo is 't**, dat wy by dezen insinueeren en ontbieden allen en yegelyk, die van de voornoemde onze Heerlykheden eenige Goederen te leen zyn houdende, dat dezelve binnen den tyd van twee maanden nu de publicatie dezes hen zullen hebben te vervoegen binnen onze stede **Vianen**, bij den Griffier van de voorschreeven Leenen, en mede te brengen de laatste brieven, omme hunne Leengoederen met de Leedige hand¹ te verheffen en te ontfangen, mitsgaders te doen den behoorlyken eed van getrouwheit, het welk gedaan zynde, sulks op de voorschreven brieven zal werden geëndorseerd.

En alzoo wy bericht zyn, dat eenige Leenen onverheven zouden staan, of binnen behoorlyken tyd niet zyn verzocht te verheffen, zoo ordonneeren wy insgelyks de Vasallen het zelve te komen verzoeken en te ontfangen binnen den voorgeschreven tyd van twee maanden precys, alles op poene van te vervallen van hunne verzwegen en niet verzochte Leenen.

Haarlem, April 1732

J.D.H. van Uden

¹ Met de ledige hand beleenen was de beleening, waarbij het overeengekomen heergewaad, de schenking aan den leenheer, niet gegeven behoefde te worden.

Feestelijke ingebruikneming website Burgerlijke Stand Zederik

Voor de genealogie beoefenaars was 21 december 2005 een bijzondere dag. Op deze dag is het door de gemeente Zederik gerealiseerde project officieel in gebruik genomen. De openbare gegevens van de Burgerlijk Stand van de dorpskernen binnen Zederik zijn nu met behulp van het internet te raadplegen. Daarmee is een uniek project gerealiseerd en staat Zederik in het centrum van de genealogische wereld.

Van harte welkom bij de
**officiële ingebruikname van de
website:
Burgerlijke Stand Zederik**
op woensdag 21 december 2005

Hoe is dit tot stand gekomen? Op de schrikkelag 29 februari 2000 is in het Stadhuis op de Dam in Ameide voor de eerste keer de Genealogische Werkgroep van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven bij elkaar gekomen.

Het eerste werk van deze werkgroep was het ontwerpen en opstellen van een plan van aanpak voor het digitaliseren van de Burgerlijke Stand gegevens. Daarbij is samengewerkt met de collega-verenigingen binnen Zederik.

Het plan van aanpak is op 22 oktober 2001 gepresenteerd aan de burgemeester door:

- Vereniging Historisch Lexmond & Hei- en Boeicop
- Stichtingsbestuur “Vrienden van Historisch Meerkerk”
- Vertegenwoordiging van Nieuwland
- Historische Vereniging Ameide en Tienhoven
- Genealogische Werkgroep van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

burgemeester Koen stelt de website officieel in gebruik.

Eerst zijn voor dit project door de gemeente de benodigde financiële middelen gereserveerd. Vervolgens is dit project opgepakt door de heer Dik Bogaard en de afdelingen burgerzaken en automatisering van de gemeente Zederik. Daar is onder andere gewerkt aan het selecteren en inschakelen van bedrijven voor het scannen van de akten en voor het maken van de software.

Bij de realisatie van het project is dankbaar gebruik gemaakt van het al verrichtte werk van de schrijfgroep. Door deze groep zijn alle burgerlijke stand akten van alle dorpskernen genoteerd. Hans Zijderveld heeft dit vervolgens verwerkt in de computer. Op deze manier heeft hij een compleet genealogisch bestand van Zederik opgezet. Deze computerbestanden van Hans Zijderveld zijn gebruikt voor de basis van de burgerlijke stand website van de gemeente Zederik.

het openingsscherm van de website

het zoekscherm van de website

De omvang van het openbare gedeelte van de Burgerlijke Stand van Zederik en dus opvraagbaar op deze website, is als volgt:

- geboorteakten bedraagt: 19.688
- huwelijksakten bedraagt: 5.509
- overlijdensakten bedraagt: 17.450
- TOTAAL dus: 42.647 akten.

De website is een middel om de belangstelling voor de geschiedenis van de dorpskernen binnen de gemeente Zederik te bevorderen en kennis te vergaren over de inwoners in vroeger tijden. De website is verder uitermate geschikt en bedoeld voor het verkrijgen van genealogisch informatie voor onderzoek binnen de dorpskernen van de gemeente Zederik.

Genealogische interesse begint bijna altijd met belangstelling voor de eigen afkomst. Genealogie is hierdoor een van de meest persoonlijke historische genres die er bestaan. Een puur op feiten gericht genealogisch onderzoek mond vaak uit in een meer algemene historische interesse.

Verwacht wordt dat de website een impuls zal zijn voor de interesse van:

- de plaatselijke genealogie beoefening
- de plaatselijke en regionale historie

De realisatie van dit project illustreert dat samenwerking tussen de gemeente en vrijwilligersorganisaties tot mooie dingen kunnen leiden.

De gemeente Zederik heeft met deze website baanbrekende werk verricht. Via de website kan nu wereldwijd gezocht worden naar de voormalige bewoners van de dorpskernen binnen Zederik.

Het internetadres van deze website is:

<http://burgerlijkestand.zederik.nl/>

Gert Groenendijk feliciteert de gemeente met het realiseren van dit project.

Jan Floren Oosterom, een sigarenmaker in Ameide

Jan Floren Oosterom, geboren op 1 februari 1879 in Stolwijk, groeide op in een groot gezin ¹⁾. Zijn vader bezat een boerderij – een veehouderij – in Polsbroek. Zoals gebruikelijk werkte het hele gezin mee op de boerderij en zijn de meeste kinderen later ook zelf met de veehouderij of aanverwante bedrijvigheid hun brood gaan verdienen. Met Jan Floren was dat niet het geval. Waarschijnlijk waren de ouders van Jan Floren van mening dat er voor hem – gezien zijn gesteldheid – geen toekomst was weggelegd in de veehouderij. Als 12-jarige werd hij naar Schoonhoven gestuurd om bij de sigarenfabriek van J.W. Valk & Zonen²⁾ te gaan werken om daar het sigarenmakersvak te leren.

Gezicht op het begin van de Lange Weistraat omstreeks 1905, naar de kruising met de Korte Dijk gezien. Links op de foto Sigarenfabriek "De Valk", waarvoor het voltallige personeel geposeerd staat. Foto Streekarchief, "Het Groene Hart"

Dagelijks liep Jan Floren van Polsbroek naar Schoonhoven. Aanvankelijk verrichtte hij allerlei ondersteunende werkzaamheden als jongste bediende. Blijkbaar was het ook bij de sigarenfabriek de gewoonte om 'maandag te houden', want op maandag werd er niet gewerkt! Regelmatig kwam het voor dat de jongste bediende voor sigarenmakers jenever moest halen. Drinken op het werk was waarschijnlijk toen normaal. In de sigarenmakerij was dat in ieder geval zo, maar ook de mandenmakers, waarvan er toentertijd ca. 100 in Ameide werkzaam waren, lusten ook wel een slokje. Vanaf dinsdag kwam de productie weer een beetje op gang. Op vrijdag en zaterdag moest flink worden doorgepeesd om voldoende productie te halen. Sigarenmakers werden betaald naar gelang het aantal sigaren dat in die week werd gemaakt. Waren er minder sigaren gemaakt dan werd ook minder uitbetaald. Aan het eind van de zaterdagmiddag werd aan de sigarenmakers het loon uitbetaald en voor veel sigarenmakers

was dat het moment om er flink tegenaan te gaan. Na zondag waren zij amper in staat om op maandag te werken. Vandaar de uitdrukking ‘maandag houden’!

Omstreeks 1900 was er een veepest uitgebroken, die veel veehouderijen de das omdeed. Ook de vader van Jan Floren was genoodzaakt om te stoppen met de veehouderij en besloot met het gehele gezin naar Ameide te verhuizen met uitzondering van de kinderen die al uit huis waren. Hij begon daar een café en daarnaast met een melkhandel op de Benedendam - Prinsengracht.

Het café bevond zich op de plek waar later de bloem- of meelfabriek Kruyt staat. Ook het pand waarin de melkhandel was gevestigd bestaat niet meer. Er heeft nog wel een kapperszaak in gezeten. Daarna werd het pand gesloopt.

Benedendam. Door de steeg, ter hoogte van de geparkeerde hondenkar, kwam men bij het café waar Jan Floren op de tussenverdieping zijn sigarenmakerij begon. Foto uit ‘Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd’

Boven het café mocht Jan Floren op de tussenverdieping een werkplaats inrichten en is hij voor zichzelf een sigarenmakerij begonnen. De sigarenmakerij floreerde blijkbaar want hij nam zelfs nog een tweetal sigarenmakers in dienst. Dat waren: ‘Kreupele Chris’ (*Chris van Krimpen*) en ‘Aart Stek’ (*Aart Streefkerk*).

Jan Floren trouwde op 4 juli 1913 met Mijnsje de Wit. Zij was op 2 september 1886 in Ameide geboren. Het echtpaar ging in een huisje wonen in de Franschestraat op nummer 304. Op de eerste verdieping richtte Jan Floren een ruimte in voor zijn sigarenmakerij. Daarnaast legde hij zich ook toe op de sigarenhandel. De voorkamer werd later ingericht als winkel.

Aanvankelijk verkocht hij daar zijn eigen sigaren. Later verkocht hij ook sigaren, die hij inkocht.

Franschestraat. In het pand, uiterst links op de foto, was de winkel van Jan Floren gevestigd. Op de eerste verdieping werd de sigarenmakerij ingericht. Foto uit 'Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd'

Opmerkelijk was dat hij sigaren maakte waarvan de samenstelling (*de melange*) was afgestemd op de smaak van zijn vaste klanten. Voor een klant die liever wat zwaardere sigaren rookte, ging er iets meer 'brasil' in de samenstelling van de tabak. Merkwaardig was de manier waarop mooie 'witbrandende' sigaren werden gemaakt. Die mooie witte as ontstond wanneer het dekblad werd bewerkt met 'ochtend coating'. Dit was water vermengd met de urine, die 's morgens mee naar het werk werd genomen³⁾.

Of Jan Floren een eigen merk voerde is onbekend. De kisten waarin sigaren werden verpakt, werden zelf in elkaar getimmerd en met behulp van metalen sjablonen en een kwast verf voorzien van versiering en teksten.

Toen in 1922 de Tabakswet werd ingevoerd is Jan Floren, evenals vele andere zelfstandige sigarenmakers, gestopt met zijn sigarenmakerij. In die Tabakswet, op grond waarvan ook de tabaksaccijns werd ingevoerd, werd bepaald dat de productie van en handel in sigaren niet in één pand mocht plaatsvinden. Om de sigarenmakerij voort te kunnen zetten had Jan Floren zijn sigarenmakerij in een ander pand moeten vestigen. Daarvoor ontbraken echter de financiële middelen en besloot Jan Floren alleen nog met zijn sigarenhandel verder te gaan. De winkel was voornamelijk het werk van zijn vrouw. Daarnaast legde hij zich toe op de handel in kleinvee. Na het overlijden van de vrouw van Jan Floren heeft een inwonende zus van zijn vrouw de winkel voortgezet en is daar tot haar dood blijven wonen.

Noten:

¹⁾ Dit artikel is tot stand gekomen naar aanleiding van een gesprek met Kees Oosterom, een zoon van Jan Floren Oosterom, en zijn vrouw Neeltje van den Hoven, dat op 28 mei 2004 heeft plaatsgevonden. Zij hebben jarenlang een sigarenzaak gehad op de Haven in Schoonhoven .

- 2) De sigarenfabriek van J.W. Valk & Zonen was lange tijd gevestigd in de Lange Weistraat 3. Op 7 november 1923 werd de firma omgezet in een vennootschap - firma Valk & Co. - door Martinus Anthonie Valk, geboren op 24 juni 1874 te Schoonhoven en Pieter de Rijke, geboren op 16 oktober 1873 te Osaka (Japan). Op 9 januari 1925 werd de vennootschap weer opgeheven, waarna M.A. Valk het bedrijf alleen voortzette. Tot september 1933 was het bedrijf gevestigd in de Lange Weistraat 3. Op die datum verhuisde de sigarenfabriek naar de Oude Haven 39. Op 12 september 1939 trad M.A. Valk uit het bedrijf en werd opnieuw een vennootschap onder de firma Valk & Co. opgericht. De nieuwe vennoten waren Anthonius Petrus de Lange, geboren op 25 april 1909 te Reeuwijk en Petrus Johannes Jozef de Lange, geboren op 2 maart 1915 te Haastrecht P.J.J. de Lange trad op 14 oktober 1941 uit het bedrijf. Voor hem kwam A.C.A. Deerenberg in de plaats die zijn loopbaan in het bedrijf zonder enige vooropleiding opbouwde. Zijn kennis vergaarde hij via cursussen die hij 's avonds na zijn werk als sigarenmaker volgde. Met ingang van augustus 1952 werd het bedrijf opgeheven.
- 3) In hoeverre dit verband hield met de term 'kruikenzeikers', zoals inwoners van Tilburg tijdens carnaval worden genoemd, is onduidelijk. Die naam is ontstaan omdat werknemers van textiel fabrieken hun ochtendwater in een kruik mee naar de fabriek moesten nemen om de wol te ontvetten.

Sigarenmakerij

Op dinsdag 7 februari 2006 is het onderwerp sigarenmakerij door de heer G.H. Bohnen uit Gouda belicht. Ook de onze lokale sigarenindustrie is daarbij aan de orde geweest. Deze lezing is bijgewoond door 45 geïnteresseerden.

De "zegetocht" van de sigaar begint in het midden van de 19de eeuw. De ontwikkeling van de koloniale tabakscultuur in Nederlands-Indië doet de oude tabaksmarkten van Rotterdam en Amsterdam weer opbloeien. De Indische tabak leent zich uitstekend voor het maken van sigaren. Het aantal sigarenmakers stijgt van minder dan 2.000 in 1850 tot 15.000 in 1890. De groei zet door tot meer dan 25.000 sigarenmakers ten tijde van de Eerste Wereldoorlog.

Daarna zijn de hoogtijdagen van de sigaar echter voorbij en wint de sigaret, tot dan toe gezien als een product voor verwijfde dandy's en vrouwen van lichte zeden, aan populariteit. De sigarenmaker van de tweede helft van de 19de eeuw is een apart en ook wel berucht soort werkman, die vaak een ongeregeld en zwervend bestaan leidt. Vrouwen en jonge kinderen strippen de tabak, terwijl de wat oudere jeugd werkt als bosjesmaker (degene die het omblad wikkelt om het binnengoed). Volwassenen werken tien tot twaalf uur per dag. Drankmisbruik – ook in de werkplaatsen - is eerder regel dan uitzondering. 'Maandag houden' komt regelmatig voor. De arbeidsverhoudingen in de sigarenmakerij zijn slecht.

Werkonderbrekingen, arbeidsconflicten en verbeterde stakingen zijn dan ook geen incidenten. Eerst in 1913 slagen de sigarenmakersbonden erin erkenning af te dwingen bij de werkgevers en wordt er een loonregeling ingevoerd die de arbeidsmarkt stabiliseert. Vóór die tijd houden veel sigarenmakers het slechts enkele weken bij een baas uit en vertrekken ze weer om hun geluk elders te zoeken. De aard van het 'bedrijf' leent zich daartoe. Sigarenbedrijfjes schieten overal in het land als paddestoelen uit de grond om bijna even vaak weer net zo snel te verdwijnen. Iedereen kan proberen in deze bedrijfstak de kost te verdienen. Er is geen grote vakkennis vereist en ook geen kapitaal. Tabak kan naar behoefte worden ingekocht, machines worden niet gebruikt en een bedrijfspand is niet vereist. Huisnijverheid, klein-, midden- en grootbedrijf, het bestaat allemaal naast en door elkaar.*

* 'De triomf van de sigaar' in: A.F. Manning en P.W. Klein e.a., Nederland rond 1900 (Amsterdam 1997)

Opnieuw een praatje bij een plaatje

Naar aanleiding van onze vorige bordesscène kregen we deze toegezonden uit Haarlem, dan weet u 't wel: de afzender is Peter van Toor en zijn vraag was: wie staan erop afgebeeld en waar is deze schare bijeen?

Het eerste wat opvalt als je je oog laat dwalen over deze foto anno 1924, is dat weer burgemeester Luyendijk het middelpunt van dit deftig gezelschap vormt Aan tafel –van kijkerstandpunt gezien - drie links van hem en rechts tweemaal drie van beiderlei geslacht. In rij 2 flankeren nog twee dames de kersverse weledelgestrengde.

Ons onderwerp van gesprek heeft dit keer te maken met iets van oudere datum, namelijk met de intree van onze vrijgezelle burgervader. Het zou nog een aantal jaren duren aler onze vorige kiek gemaakt kon worden, waarbij hij zijn echtgenote den volke toonde.

Wie zijn er nu op de gevoelige plaat vastgelegd: Peter heeft een eerste poging gedaan, terwijl op diens verzoek Krijn van der Grijn en ondergetekende met een loep doende zijn geweest om zo mogelijk nog een enkel feestvarken te traceren.

Nu het schrale lijstje dat uiteraard roept om aanvulling: 2 = dhr. W.A. van Kekem, de mandenbreiersbaas. Over 3 zijn de meningen verdeeld het is òf dhr. Van Staveren, de gemeentesecretaris, òf volgens een minderheidsstandpunt: jonkheer van Karnebeek, commissaris der Koningin in Z.H. 4/5 = C.W. Luyendijk, die geldt kennelijk voor 2. Kan nummer 5 Bart Streefkerk van de Lekdijk zijn? De gemeenteontvanger Arie van der Zouwen = 8. Wie zijn die dames? Hebt u enig idee?

In de middelste rij na vele N.N' en met snor wellicht het hoofd der O.L.S, Klerks, voorts een drietal herkenbare kokardedragers: 22 = Toon Kool, wonende op de boerderij eind Hogewaard; ernaast staat timmerman C. de Jongh en daarop volgt als nr. 24 Kees van Toor, in manufacturen.

In de hoogste gelederen: 28 = de Tienhovense landbouwer Gijs van Lomwel en 29 de metselaar-aannemer Hermanus Streefkerk uit de Paramasiebaan. Kan 31 de Tienhovense landbouwer Leen Spek zijn? 33 = Hannes van der Leeden, terwijl we nr.38 aanzien voor de jachtopziener Hannes van Bruggen. 39 = Lee(n) de Jong, kassier van de Boerenleenbank en kruidenier op de Dam. 41 is koster Kees Labrie en 43 Goof Spek? Wordt het gezelschap bewaakt door bromsnor-veldwachter R. van Beek.

Beste kijkers, verder hebben we nog enkele andere vragen die om antwoord vragen. Waar is dit welkom gehouden. in de gelagkamer van 'Het Fortuin' of is het toch het stadhuis, gezien de wapenborden die de achtergrond sieren?

Berust het verhaal op waarheid dat deze 'blijde inkomste' als minder blij werd ervaren, toen alle genodigden een dag later een rekening ontvingen om het/hun gelag te betalen? Zou er nog enig bewijsstuk zijn dat dit hard gelag kan bewijzen?

Burgemeester Luyendijk heeft in zijn ambtsperiode, die hier ruim 30 jaar heeft geduurd, voor meer verrassingen gezorgd. Wie weet er nog een enkele te melden?

Historische plaatjes met een praatje

In oktober 2005 werden in Ameide twee nieuwe boeken gepresenteerd, een bijzonderheid. Het gaat om het fotoboek “De wereld van Jesse”, dat werd uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling “Nico Jesse, arts/fotograaf”, en om een boek over de historie van de Grote Kerk in Ameide. Het eerste boek is besproken in de vorige editie van het Nieuwsblad; in deze editie wordt aandacht besteed aan het tweede boek.

Op 27 oktober 2005 was het precies vijftig jaar geleden dat het kerkgebouw en de toren weer in gebruik zijn genomen, na een verwoestende brand in de nacht van 3 op 4 april 1953. Wel of geen kerkganger, alle mensen uit Ameide en Tienhoven voelden de pijn dat zo'n oud historisch gebouw verloren was gegaan. Iedereen leefde mee met Ameide, dat in het hart was getroffen.

Eeuwenlang had de klok zijn slagen laten horen over Ameide, maar op zaterdag 4 april 1953, de dag na Goede Vrijdag, was het opeens stil.

Al snel werden plannen gemaakt voor de herbouw. Er werd geld ingezameld bij alle gezinnen in Ameide en Tienhoven. Er kwamen giften van buiten af en van de overheid, iedereen leefde mee. Zo is het kerkgebouw met toren herrezen uit zijn as. Pilaren en muren waren nog in redelijke staat, zodat deze authentiek zijn. Het houtwerk, de kapconstructie en het interieur moesten volledig worden vernieuwd.

Het eerste kerkgebouw moet voltooid zijn in 1365 en kreeg de naam Sint-Janskerk mee, genoemd naar de apostel Johannes. Dit was tot aan de Reformatie (rond 1600) een rooms-katholieke kerk.

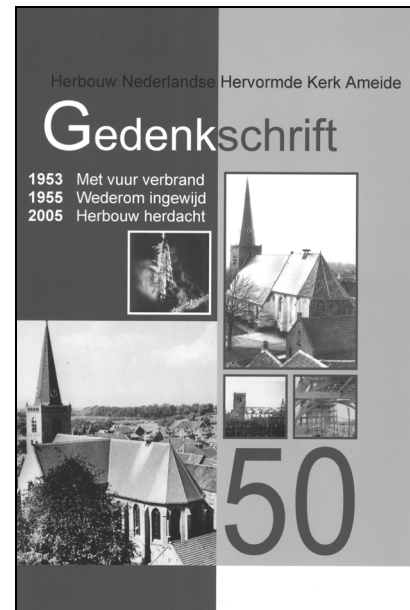
Preekstoel, Doophek en Herenbanken met prachtig houtsnijwerk gingen verloren. Ook het grafmonument van Ambachtsheer Jan Wijnand Ram uit 1789 en het mooie orgel uit 1851, vielen ten prooi aan de vlammen.

Deze en andere wetenswaardigheden en feiten betreffende de herbouw zijn door een werkgroep samengebracht in een gedenkschrift in de vorm van een prachtig boek met veel fotomateriaal. Een groot deel van de oplage is al verkocht, maar er zijn voor twaalf euro per exemplaar nog boeken te koop bij onder anderen:

Krijn van der Ham
Bordenweg 2
4231 VH Meerkerk (Ameide-zuid)
Tel.: 0183 35 14 90

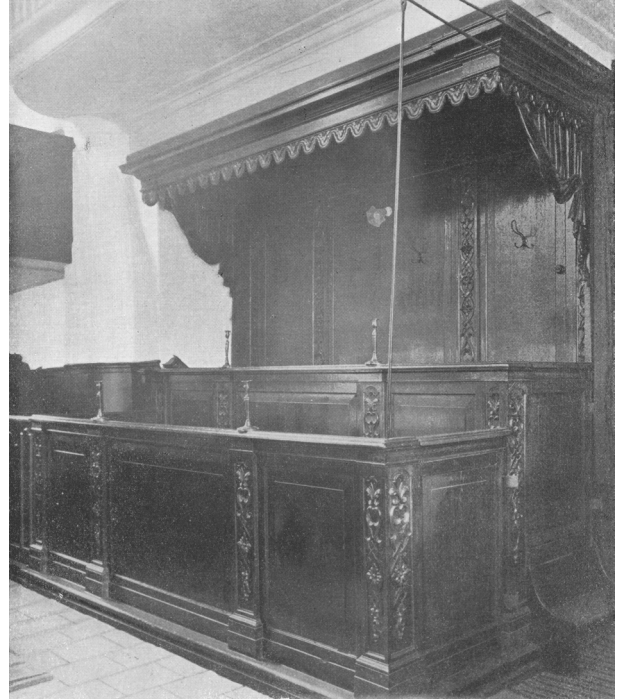
Volgende keer meer over de toren en zijn klok.

Tot schrijfs,

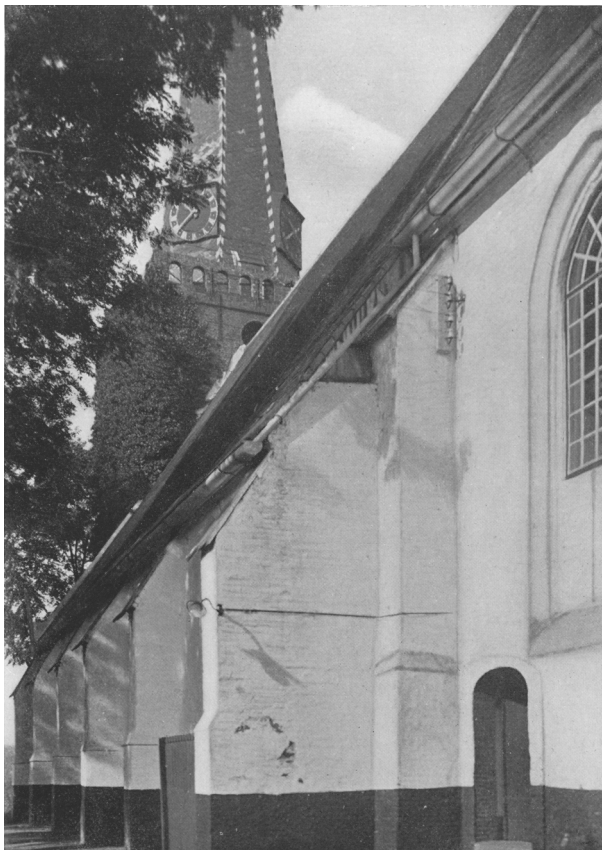

Preekstoel en koorhek (± 1760)

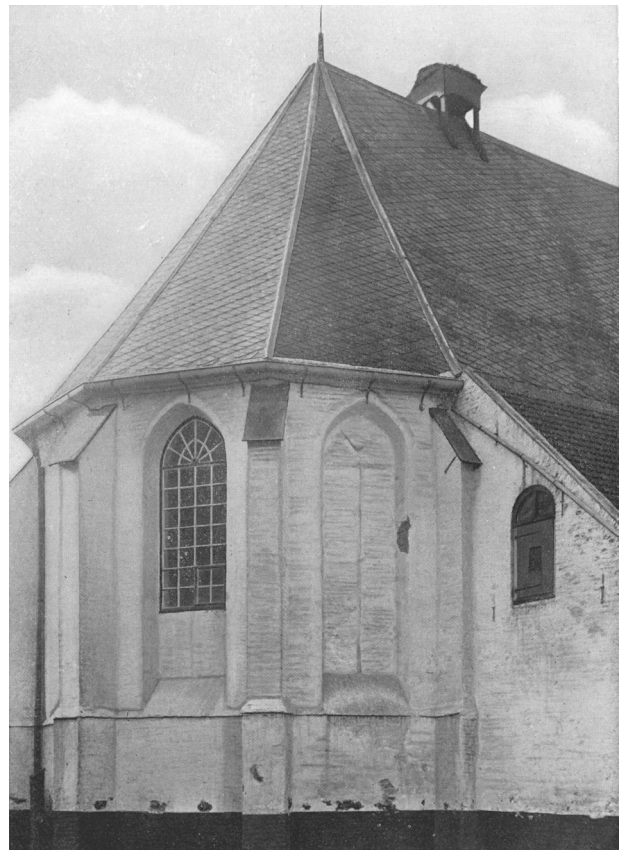

Heerenbank (± 1740)

Foto's uit: Zuid-Holland in Beeld door Mr. A. Loosjes; uitgegeven circa 1930

Ned. Herv. Kerk, gezien van het zuid-oosten

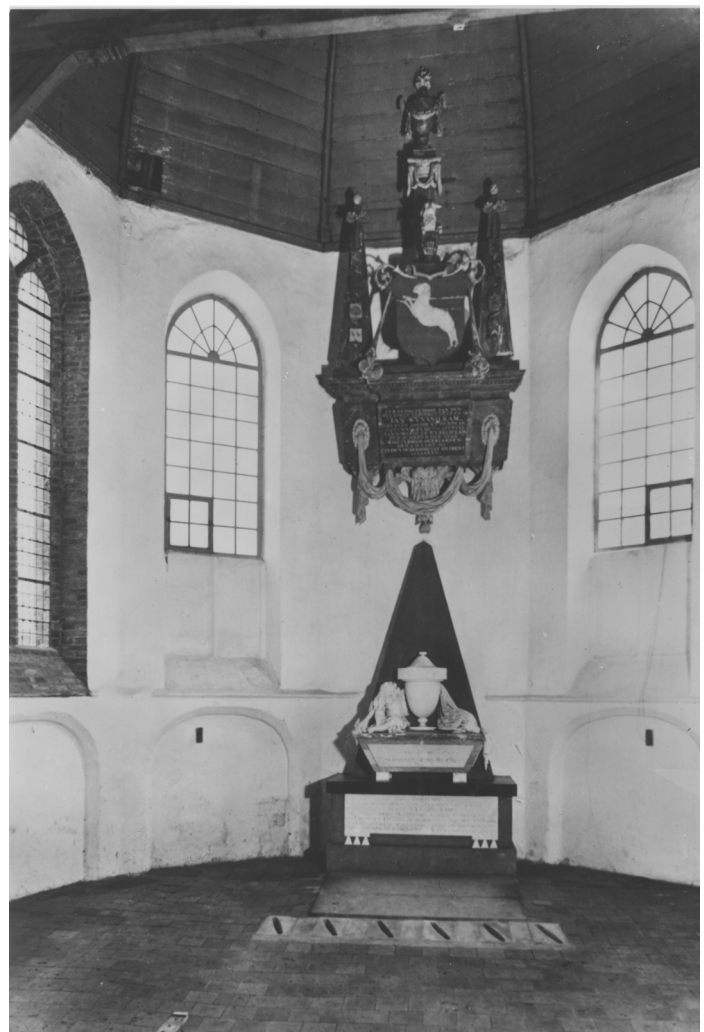

Koor der Ned. Herv. Kerk (± 1400)

Grafmonument voor Jan Wijnand Ram in de Ned. Herv. Kerk te Ameide (± 1790)

Foto uit: Zuid-Holland in Beeld door Mr. A. Loosjes; uitgegeven circa 1930

tekst achterzijde: Aangeboden door de Ned. Herv. Gemeente te Ameide

Dat u de Spaengiaerts crencken

Het is dezer dagen circa 500 jaar geleden dat Ferdinando Alvarez de Toledo kraaiend in zijn Spaanse schommelwieg lag te trappelen. Over wie hebben we 't? Wel, we willen beginnen met ietwat over Alva te verhalen en de beroeringen die deze hier te lande te weeg heeft gebracht, en verderop diens (wan)bedrijven (in)direct op de twee-eenheid Ameide-Tienhoven betrekken.

Vijfenzeventig jaar nadien blies deze hertog in Lissabon zijn laatste adem uit en bij zijn uitvaart zal zonder twijfel gesproken zijn over diens klinkende overwinningen, prominente functies en verdiensten 'den Spaenschen lande' bewezen. Zo had hij o.m. 2 jaar eerder nog het opstandige Portugal voor zijn vorst Filips II onderworpen.

Het enige standbeeld dat deze trouwe majesteitsvereerder ooit voor zichzelf had laten oprichten, werd een enkel jaar later door woedende Antwerpenaren vernield. Het beeld dat bij ons is blijven voortleven, is dat uit een schimpdicht, waarin o.a. de versregel voorkomt: *'Duckdalve ben ick gheheeten, een man van booser aert'*.

In de roerige lage landen zal aanmerkelijk koeler gereageerd zijn bij het vernemen van het doodsbericht. Is de naam van deze gewichtige 'Weert int het Schaeckbert', - zo wordt hij in een Geuzenlied omschreven - niet onvermijdelijk en met een nieuw belastingstelsel (100ste, 20ste en 10de penning) en de gruwel der Inquisitie verbonden? Denk daarbij aan de 2de betekenis van het werkwoord. 'schaken' = (be)roven.

De hertog van Alva

Diametraal daar tegenover staat het met de roep die nog altijd uitgaat van 'n andere Spaanse heer van stand, die nog telken jare zijn intocht in ons land doet. Zijn rijzige gestalte getooid met een grote witte baard, te paard gezeten aan het hoofd van een omvangrijk gevolg. We hebben dit feest weer even achter de rug. U kent het doel van zijn komst: wie zoet is, krijgt lekkers, wie stout is de roe.

Laat ons niet uit het oog verliezen dat het stoute volk niet uitsluitend rebelleerde om des geloofs wille: het was een mengeling van religieuze, politieke en sociale onvrede die de onderdanen beroerde en uiteindelijk leidde tot het debacle van Alva's roede- hantering. Hoor maar eens de bede in een ander Geuzenlied: *'Ghy beneempt ons huyden ons dagelicx broot / Wijff ende kynderen hebbent grooten noot. (...) Maeckt ons desen helscen duvel quijt, / Met sijnen bloedigen valschen raet'* (= Bloedraad). Na een verblijf van 6 jaar hier te lande kreeg dit 'strafwerktuig' Alva 't Spaans benauwd en schreef 'treurend zonder bril gedesillusionieerd' zijn vorst als volgt: *'Ik heb al mijn geld uitgegeven en heb niets meer om van te leven, roep mij terug'*.

De Bloedraad

Ook wij gaan even terug naar de schoolbanken: wie herinnert zich niet het jaartal 1566, waarmee we aan de vooravond van de Tachtigjarige oorlog staan? Dat was toch de tijd van de hagenpreken en het jaar van de Beeldenstorm! En hoe denken wij 21ste-eeuwers thans over deze soort tsunami dat eerst de Zuidelijke Nederlanden overspoelde en weldra ook de Noordelijke trof?

Er waren onder deze beeldbrekers die het gegooi in de kerkglazen niet enkel uit vernielzucht deden, maar meer uit broodnood - elke beweging heeft immers meelopers - wie het niet te doen was om het hoge beginsel, namelijk kerkzuivering te verkrijgen i.v.m. de opvatting van het 2de Gebod over de gesneden beelden. Dit alles moet voor rooms en onrooms wat geweest zijn, zeker voor de ware gelovigen van katholieke kant. Luister maar 's naar een enkel couplet uit een oud Vlaams klaaglied, als strooibiljet bewaard gebleven:

*Waerom zijt ghij soo langhen tijdt
Van ons absent, ach lieven Heer!
Soo dat u schaepkens onbevrijd
U heete gramschap voelen seer?
Denckt op u Catholijke kerc
Door u ghesticht en ghefondeert,
Door u verlost, u eyghen werckt
Daer ghy soo lanc in zijt gheëert.
Heft op u voet, en metter daet
Vertreet u vianden tot niet.
Door wie gecomen is het quaet
Dat in u kercken is ghesiet.*

Deze vorm van 'reformereren' heeft niet enkel in die kringen verontwaardiging opgeroepen, ook politieke leiders waren voorstanders van een zekere religievrede. Tot dan toe had bijv. Willem van Oranje zich een bekwaam diplomaat en politicus getoond, iemand die volhardend wist te onderhandelen en niet snel zijn standpunt opgaf. Zo haalde die beeldenstorm een streep door diens rekening en escaleerden de godsdienstige tegenstellingen van kwaad tot erger. We kunnen namelijk aan datzelfde roemruchte jaar(tal) nog een bekend wapenfeit verbinden, dat een paar maanden eerder plaats vond, namelijk het schoorvoetend in verzet gekomen tegen het bewind hier gevoerd. We doelen op de aanbidding van het Smeekschrift der lagere edelen aan landvoogdes, Margaretha van Parma, halfzus van de Spaanse koning. Nota bene, niet toevallig in deze nog minder mondige tijd was van iemand van het zwakke geslacht noch enige insubordinatie te vrezen.

Margaretha van Parma

Hendrik van Brederode

En nu komen we met dat Verbond der Edelen heel dicht bij huis. Was dat al eerder beklonken in het wel rebelse Vianen, waaronder toentertijd Ameide ressorteerde? Anno 1564 hebben Willem de Zwijger met diens broeders Lodewijk en Hendrik 'en verscheyde Edelluyden' Vianen bezocht en is daar niet de kiem gelegd voor dit bondgenootschap? Initiatiefnemers waren immers Lodewijk van Nassau en diens onafscheidelijke vriend Hendrik van Brederode. Naar deze zo onstuimige ruwe bolster is in Ameide eeuwen later een school genoemd en Vianen heeft voor hem eershalve A.D. 1997 een weliswaar vrij bescheiden standbeeld opgericht.

Honderden edelen, roomsen zowel als niet-roomsen, - niet de hogere adel, Willem o.a., was nog niet zo ver - hebben dit verzoekschrift ondertekend: 'privilegiën, den volke ooit verkregen', s.v.p. handhaven, 'plakkaten' tegen de andersdenkenden verzachten en aldus de gewetensvrijheid tot hoeksteen van het beleid verheffen!

Het was op de 5de april 1566 dat een grootmacht aan leden uit alle gewesten zich opmaakte de landvoogdes dit klemmende klaagschrift (= doleantie) aan te bieden.

Het aanbieden van het smeekschrift

Ieder kent het schoolverhaal, niet waar, haar raadsheer, Barlaymont, de doleanten en de situatie inschattende fluisterde de benarde Marga geruststellend toe: *'Ce ne sont pas que des gueux, madame'* (= 't zijn maar bedelaars, mevrouw'). Met deze constatering was het geuzengevoel geboren en weldra zou deze schimpnaam een ere naam worden. Zij moet toegezegd hebben enige moderatie (= matiging) te willen bewerken, maar mocht men daar veel van verwachten? Was immers een paar jaar eerder Lamoraal van Egmond niet afgevaardigd om in Madrid concessies te bepleiten. Deze stadhouder van Vlaanderen en Artois, tevens vooraanstaand veldheer in Spaanse dienst geweest o.a. in de overwinningen op de Fransen, was wel schitterend ontvangen, maar tot verzachting der plakaten en groter zelfstandigheid der Nederlanden was het niet gekomen: nul op het rekest. Ook deze keer viel het pleit der landvoogdes kennelijk in verkeerde Spaanse aarde en liep uit op moorderatie, zoals het geuzenvolk 't woord moderatie schielijk aanlengde. Broer Filips' antwoord was immers dat Alva met veel man en macht werd gestuurd en met in zijn spezkak de last z.s.m. de briesende lage-landers weer in het gareel te brengen en een katholieke absolutistisch geregeerde eenheidsstaat te vestigen.

Nog even terug naar school: in lees- en/of vertelboeken kom je tegenstrijdige verzuchtingen tegen: schrijvers van verschillende eeuw en opvattingen oordelen opvallend anders: Lazen wij vroeger over Oranje versus Alva, dan was deze een genadeloze fervente ketterjager en Willem de van God gezondene, terwijl laatst bladerend in een ouder katholiek geschiedenisboekje we tegenkwamen dat de Prins een booswicht zonder weerga zou zijn geweest!

Het zij zo, vanaf 1567 keerde binnen de kortste keren het tij en zag Alva kans grote groepen tegen zich in het harnas te jagen. Zelfs de totale oorlog, waar het conflict op uitliep - achteraf de Tachtigjarige genoemd -, wist hij echter in weinig opzichten in zijn voordeel te beslissen. Onder zijn regime escaleerden de verhoudingen dusdanig dat er een breuk ontstond tussen de Spaanse koning en onze gewesten, waar ook Oranje, die *'den Coninck van Hispaengjen'* altijd had geëerd, verre van gelukkig mee was. Deze wenste de verkregen verhoudingen te

handhaven, met als gevolg dat hij weigerde met die Duc d'Alv samen te werken en 'veldvluchtig' zijn ouderlijk huis opzocht, de Dillenburg.

Dillenburg in Duitsland, de geboorteplaats van Willem de Zwijger

Bij verstek veroordeeld tot eeuwige verbanning en tot verbeurdverklaring van have en goed. In zijn plaats werd zijn 13 jaar oude zoon Filips Willem - N.B. naar kroonpretendent Filips vernoemd en student aan de Katholieke Universiteit te Leuven – gevankelijk naar Spanje afgevoerd. Eveneens ruimde Hendrik de Geus het veld die na een groots afscheidsmaal met toespraken met veel toortsen 'te schepe werd geleid' om naar Emden af te reizen, waar weldra een levendige gemeenschap van ballingen groeide. Ook zijn goederen, w.o Ameide, Tienhoven en Herlaer werden geconfisceerd. In 1568 overleed hij in Recklinghausen, amper 37 jaar geworden.

Het zal niemand verwonderen dat de reformatie en de ermee gepaard gaande woelingen aan de Alblasserwaard niet zonder kleerscheuren en meer voorbijgegaan zijn. Herlees nog 's het breed opgezette referaat, dat dominee T. Wegman, thans Hervormd predikant hier ter plaatse, in 1993 voor onze vereniging heeft gehouden en erna gepubliceerd is in twee afleveringen van het Nieuwsblad: 1993 nr. 4 en 1994 nr. 2.

Ondertussen weten we over woelziek Ameide, en Tienhoven iets meer. Onze eindredacteur Herman Beckmann heeft in Amsterdam een stel kopieën kunnen maken uit een boekwerk van 1735, dat te kostbaar was om uit te lenen, namelijk uit 'Sententien en Indagingen van den hertog van Alba (1567 – 1572)'. Verder wisten we al langer van het bestaan van een ander boek; 'Le Conseil des Troubles,, Liste des Condamnés' (1567 – 1573) par A.L.E. Verheyden, een uitgave van het 'Palais des Académien te Brussel (1961). Dit standaardwerk konden we maar niet te pakken krijgen, nu is het Herman gelukt het te lenen van de Utrechtse

Bibliotheek der Rijksuniversiteit. Beide boeken zijn tweetalig: heel veel Frans met af en toe stukjes Nederlandse vertaling.

De beeldenstorm

Wie - bij wijze van spreken - de lijsten uit de ketterboeken op elkaar legt, zal opvallen dat die tweede lijst uitsteekt, ofwel dubbel zo lang is. Vijftien staan er vermeld in de 'Veroordelingen en dagvaardingen', terwijl in dit laatste: 'De Raad der Beroerten' Ameide een dertigtal, verspreid over het hele boek, slachtoffers genoemd worden.

Hoe te verklaren? Zal dat ene jaar verschil, 1572 of 1573, de necrologie verdubbeld hebben, of is het aannemelijker dat het laatstgenoemde een lijst van veroordeelden omvat en enkel namen opsomt, terwijl het oudere werk tevens de tenlasteleggingen, etc. uit de doeken doet? Op blz. 30 e.v.v. wordt nl. vonnis gewezen aan 'vyfftien personen vander Ameyde', gedaan te Brussel op 12 January 1568. Een studie waard, probeert u 't maar 's na te pluizen: het gaat merendeels over zgn. wandaden veelal uitstedig gepleegd in anti-Spaanse dienst, niet uitsluitend om der wille van het geloof zijn deze ter dood veroordeeld. Mogen we veronderstellen dat de overigen m.n. gevonnist zijn vanwege het zich vastklampen aan de bemoediging: *'Ende ghi sult gehaet worden door allen, maer wie volharden sal ten einde, die sal de kroon des levens ontvangen'*?

We hebben geprobeerd voor u samen te vatten het lot van de 15 des doods schuldigen uit boek 1, die vanwege gepasseerde 'beroertens' waren ingedaagd: Drossaard Egbert van Bevelandt als groot 'sectaris' (= sekteaanhanger), die verzaakt heeft bij te wonen de officiële godsdienst oefeningen, voorts in Tienhoven gewapenderhand huis en kasteel van Ameide, verdedigd heeft, wijlen Hendrik van Brederode toebehorende, tegenover de hertog Erick van Brunswyck .daarheen gezonden door de regentesse.

Aelfert Jacobs en Schalck Dircksz hebben genoemde heer Van Brederode met wapenen gediend tegen zijne Majesteit.

De gebroeders Boudewijn en Dirk van der Meulen hebben in 's-Gravenhage danig huisgehouden. Deze hebben op last van de prins van Oranje een rouwdienst in de hoofdkerk opzettelijk verstoord door psalmen in het Nederduits aan te heffen, terwijl men de avondmis zong, voorts groot tumult veroorzaakt door hun roeren af te vuren. Eveneens hebben zij huis en kasteel van Heele verdedigd en zich gevoegd bij andere weerspannigen teneinde genoemde heer van Brederode te dienen.

Jacob de Bult, Cornelis Huybrechtsz, Jan de Snyer en Pieter Dircksz, zijn beeldbrekers in de Bossche stadskerk geweest, waarbij die Jacob zich erop beroemde de neuzen der heilige beelden geschonden te hebben. Dan Adriaen Claesz, deze heeft, als soldaat van Oranje en Brederode dienende, de Sint Jan aangedaan, beelden vernield en deelgenomen aan het plunderen van het Jacobijnenklooster, eveneens verboden predikatiën bijgewoond. Claes Pietersz de Witte en diens huisvrouw Johanna hebben lange tijd de nieuwe predikant onderdak verleend en dagelijks nieuwe leerbedieningen aangehoord. Erna volgt een verslag van Claes' optreden in Vlijmen en Vught, dat u, lezerlief, zelf maar 's moet ontcijferen, waarbij een priester ernstig lichamelijk letsel opliep en ene Sebastiaen de Weever geestelijk in de war raakte door een Doperse voorganger, die hem had willen overreden van de noodzaak der wederdoop. Tot slot wordt verhaald van ene Joost Jan Damaszoon, idem Brederode-soldaat geweest en als zodanig door Holland trekkende kloosters heeft 'geschaakt'.

In lijst 2 kom je in alfabetische volgorde opgesomd op de genoemde pagina's de volgende slachtoffers uit Ameide tegen: Op 27 Janneken ep. Pieterszone de Wit, Adriaensdochter; 78 Dirick Adrienszone van der Muelen; 79 Bauduin, forsere de Dirck Adrienszone van der Muelen; 204 Arina en Pieter Pieterszone; 633 Egbert Bevelant (E) Drossart; 1439 Adriaen alias Broeder van Engelen Claeszone; 1990 Jan Dammaszoon; 2247 Jacques de Bult; 3216 Jan Josse de Nulandt; 3551 Jan de Snijder (= coupeur); 4007 Pieter alias Nooyse (coupeur); 4008 Schaeck Dirxzone (E); 4885 Egbert Gerritszone van Heusden; 4920 Aert Ghysbertszone; 4926 Jan Eenoch Ghysbertszone; 5829 Eeffert Jacobszone (E); 5914 Joost Jan Dammaszone; 6046 Jan Janszone; 6047 Jan Ep Janszone; 6139 Piter Janszone Groetvelt (E); 8247 Claes Pieterszone (E) Tisserand (= wever); 8294 Claes Pieterszone de Wit; 9020 Jan, broer de Zweer Schalckxzone; 9021 Zweer broer van Jan Schalckxzone en op 9022 Schalicxzone Schalck.

Tot besluit keren we terug naar de titel, u herkent deze, ontleend aan het Wilhelmus en de vervolgregel: 'O, edel Neerlandt soet'? Tot dat edele gekrenkte Nederland hoort ook onze woonstede en daarmee komt die worsteling om gewetens- en met name godsdienstvrijheid bijzonder dichtbij. Het heeft alhier vele levens gekost, dat spreekt des te meer aan en doet heviger pijn. We willen wel hierop nog nader terugkomen, want we blijven zitten met losse eindjes. Wie helpt mee ze aan elkaar te knopen?

Geuzenpenning met opschrift: Liever Turks dan Rooms.

SENTENTIEN

E N

INDAGINGEN

VAN DEN

HERTOG VAN ALBA,

Uitgesproken en Geslagen

IN ZYEN BLOEDTRAEDT:

Mitsgaders die van byzondere Steden,

Tegen verscheide zo EDELLIEDEN als voornaeme
BURGERS en INWOONDERS van

HOLLANDT, ZEELANDT,
en andere PROVINCIEEN,

Van den Jaere 1567 tot 1572.

Mitsgaders een Aenhangfel van

AUTHENTIKE STUKKEN,

Spruitende uit deselve Sententien.

Nu eerst in 't licht gegeven na het
oorspronkelyk Handtschrift,

D O O R

J A C O B M A R C U S.

Te A M S T E R D A M,
By HENDRIK VIEROOT, Boekverkoper,

1 7 3 5.

Philips inv. et fecit.

t' Amsterdam by Hendrik Vieroot, 1735.

De Bloedraad, voorgezet door Alva

a. Mr. Egbert van Bevelandt, groot Sebaris, en beruyt van sofsak te weesen dat de Goddelijke Dienst niet gedaen nog geconformiert is in het Dorp van Tdienboven, en heeft door magt van Waepenen (als wederspannig tegen syn Majesteit) bet Huys en Casteel van Amerjden gebouwen, toebeborende aen den overleeden Hendrik, Heer van Brederode, en heeft alle vyandlykheeden ge-oeffent tegens bet Krygsvolk van den Hertoch Erick van Brunswyck door gesonden van wegens de Hertoginne van Parma Ploufance &c. oevenmaels Regentesse &c.: Aelfert Jacobs en Schalk Dirckz., de gesegde Heer van Brederode met Waepenen gediint tegens syn Majesteit: Boudewyn en Dirk van der Meulen, Boeders, synde door den Prins van Oranje gesonden geweest met de Capiteyn Sander Torck tot bet verslaen van die van Sebravendage in Hollandt, gebrynkende op de begraffensse van een Soldaet van haer Compagnie groots moedwyligheyt in de Hoofkerk van deselve plaats. en toen gesongen, op bet uur als men de Avondgefangen song, de Psalmen in 's Nederduitsch, en haer Roets afgeschooten en an-

dere groote oproeren geoffent: seodert gediint en geboepen te versferken bet Huys en Casteel van Heele, toebeborende aen den Grave van den Berge, wederspanning van syn Majesteit, met gedachten van bet selve te houden en verweeren teegens syn gesegde Majesteit, en na bet selve Huys verlaeten te hebben, haer geselt onder andere Soldaeten, Wederspanningen van deselve syn Majesteit: de gesegde Egbert Gerritz. mede gediint bebbende de gesegde Heer van Brederode voor Soldaet tegens syn gesegde Majesteit: Jacob de Bult, Cornelis Huybrechtz., Jan de Snyder en Pieter Dircks, bebbende de Beelden gebroken in de Kerk van de Stad van 's Hertogenbosch, en met Waepenen de Sebarissen gediint, Jacob de Bult beroemt sig de Neusen der Heyligen Beelden in de Kerk van 's Hertogenbosch afgesneeden te hebben: Adriaen Claesz., gediint bebbende de Heer van Brederoden tot Vianen, met andere Wederspanningen en Sebarissen, en ook gediint de Prins van Oranje, Grave van den Berge, Wederspanningen van syn gesegde Majesteit, en onder haer gebaad bebbende bet bewind van eenig Krygsvolk, en bekend de Beelden gebroken te hebben in de St. Frans Kerk tot 's Hertogenbosch, bebbende helpen plonderen bet Jacopiner Clooster aldaer, de Sebarissen seer begynstigd

en de Nieuwe Predikation bygewoend: Claes Pieterz. de Witte en Johanna syn Huysvrouw, bekend de Predikant gebuysveft te hebben lange tyd voor dat de Nieuwe Predikation begommen hebben en deselve dagelyks bygewoont: de gesegde Claes bebbende de deur van bet Huys van den Prieffer van Wiemen opgelopen, en bem swaerlyk gewond, om dat by de gesegde Sebarissen wederleyde; geweest aen 't Clooster van Kruibt, en aen de Cloosterbroeders van 't selve gesegt, wyft my uw Schatkist, ik sal u agt stuyvers daags geven, in plaats van vier of vyff stuyvers, die de Geusen u hebben geordonneert voor uw regt aes daags; als mede gebuysveft Jan Hermanjz., Predikant der Wederdopers, bebbende verleidt eene Sebastiaen de Weever en tot syn aenhang getrocken; dog de gesegde Sebastiaen berouw gebad bebbende, is daerover gevallen in mynery en krankstinnigheid: de gesegde gedaegden souden bem besogt hebben met de Wederdopersche Predikant, en bem vermaend hebben volstandig te blyven in die Leer die by van deselve Predikant geleerd hadde: dreygende de Pasoor, aldaer tegenwoordig synde, en syn pligt doemde om bem en de medestanders te overreeden dat sy volstandig souden blyven in de Oude Roomsche Catholycke Godsdienst: Eindelyk de gesegde Sebastiaen wedergekomen synde tot zyn eerste gewoeten, beklagde

sig seer sterk dat by door de gesegde Predikant was verleydt geweest, en Claes de Witte die bem overreeds hadde, dat by niet konde salig werden sonder weder gedoopt te wesen, dreygden ook dikwils de Pasoor van bem te dooden off uit bet Dorp te jaegen, en gelyke de gesegde Predikant op syn vertrek uit bet Dorp, bem helpende syn reystuyg draegen: Jooft Jan Damazoon, diensende mede als Soldaet de Heer van Brederode tegen syn Majesteit tot Vianen en Meerkerke, en bekend van door Holland getrocken te hebben met andere Soldaeten van de gesegde Heer van Brederode, roovende de Cloosters aldaer.

Als mede gesien &c. Bannende &c.

Gedaen tot Brussel den 12 January 1568. als de vorige onderteekent.

Sententie van Bannissement ende Confiscatie van goederen jehens vyfftien personen vander A. MEYDE.

12 January 1568.

Museum Het Prinsenhof in Delft koopt bijzondere geuzenpenning

Museum Het Prinsenhof in Delft is erin geslaagd om de collectie aan te vullen met een authentieke geuzenpenning uit 1566. Op de verguld zilveren geuzenpenning staat aan de ene zijde Filips II, de landsheer van de Nederlanden, afgebeeld en aan de andere zijde twee ineengeslagen handen door een bedeltas.

Fraai stukje Nederlandse geschiedenis

Een geuzenpenning als deze werd door opstandige edelen vanaf 1566 om de nek gedragen. Dit was een indirect gevolg van het smeekschrift dat tweehonderd edelen op 5 april van dat jaar aan Margaretha van Parma, de landvoogdes over de Nederlanden, aanboden. In dit smeekschrift vroegen zij om schorsing van de ketterplakkaten en het bijeenroepen van de Staten-Generaal. Een raadsheer van Margaretha, de heer Barlaymont, noemde de edelen minachtend 'geux' oftewel bezitlozen of bedelaars.

Enkele dagen later werd de term 'geuzen' op initiatief van de radicale en in Holland geliefde calvinist Hendrik van Brederode tot partijnaam van de opstandelingen uitgeroepen. Van Brederode riep tijdens een feestmaal in het huis van de heren van Culemborg: 'Ik drink op de gezondheid van de geuzen. Leve de Geus!'. Ter herkenning droegen de geuzen vanaf die tijd een bedelnap aan hun riem en een zogenaamde geuzenpenning om de hals.

Op een geuzenpenning stond altijd een afbeelding van de landsheer en de tekst 'En tout fideles au roy, jusques a porter la besace': in alles trouw aan de koning, tot aan het dragen van de bedelnap. Op de achterkant van de penning waren ineengeslagen handen afgebeeld, die duiden op het gesloten verbond. De betuigingen van trouw aan Filips werden volgehouden tot aan de afzwering van de landsheer in 1581. De penning die Museum Het Prinsenhof onlangs heeft aangekocht vormt een schitterende aanvulling op de collectie van het museum waarin zich al een groot aantal objecten met betrekking tot de 80-jarige oorlog bevinden. Een fraai stukje Nederlandse geschiedenis is aan de collectie toegevoegd.

Kastelenkwestie

In Ameide en Tienhoven en wijde omgeving is genoegzaam bekend dat op de plaats van het huidige slot “Herlaer” in vroeger tijden een kasteel heeft gestaan. De naam “Herlaer” komt ter aanduiding van een “Adelijk Huis” zelfs al voor op de kaart van de “LANDE tussen de WATERE van de LECKE ende DEN DONCK” uit 1277 – het jaar, waarin op initiatief van Graaf Floris V een begin werd gemaakt met de aanleg van de Zouwendijk om de Alblasserwaard te vrijwaren van wateroverlast van de kant van de Vijfheerenlanden. De dijk vormt nog altijd de grens tussen beide gebieden.

De oude kaart vermeldt als “Ambachten of Heerlijkheden” onder andere “Ameijden”, “Meerkercke”, “Goudriaan” en “Ammers”.

Eeuwenlang is er vanuit gegaan dat ons deel van de Alblasserwaard geen ander kasteel heeft gekend dan “Herlaer”. Sinds enige tijd wordt dit - vooralsnog in kleine kring – in twijfel getrokken. Dit artikel is gewijd aan deze in menig opzicht interessante “Kastelenkwestie”.

De vierde editie van de zestiende jaargang van het Nieuwsblad van onze vereniging bestaat goeddeels uit artikelen over de geschiedenis van de (Van) Herlaers en hun Huis. De auteurs uit heden en verleden, die in deze editie aan bod komen, stellen zich allen op het standpunt dat “Herlaer” het enige kasteel in onze contreien is geweest, ook al valt er af en toe een lichte aarzeling te bespeuren.

Zo vermeldt dr. Jan Kuys dat de heren van Herlaer heer waren van Ameide, Meerkerk en Tienhoven. Hij voegt er echter aan toe dat hun heerlijkheid in de literatuur meestal “Ameide”, maar soms ook “Herlaer” werd genoemd, wat niet zelden tot verwarring heeft geleid, omdat de benaming “Herlaer” ook werd gebruikt ter aanduiding van het in de heerlijkheid gelegen kasteel, ofwel het “Huis te Ameide”.

De historicus drs. Alois van Doornmalen, die een proefschrift over het geslacht Van Herlaer schrijft, heeft wat betreft de omvang van de Heerlijkheid Ameide een andere visie dan de vorenbedoelde auteurs. Hij is namelijk van mening dat hieronder niet Ameide, Meerkerk en Tienhoven, maar uitsluitend Ameide moet worden begrepen. Aan deze stellingname ligt de volgende redenering ten grondslag.

De heren van Herlaer, van wie Dirk (VII) van Herlaer zich – in een oorkonde uit 1302 – als eerste niet alleen “heer van Herlaer”, maar ook “heer van Ameide” noemde, verkeerden aan het einde van de dertiende en in de eerste helft van de veertiende eeuw in een netelige positie (in een “spagaat”), omdat zij overeind moesten blijven in een gebied, waarin de conflicterende belangen van de bisschop van Utrecht en de graaf van Holland elkaar raakten. Zij waren enerzijds leenman van de bisschop van Utrecht, in verband waarmee in 1298 leenhulde werd gebracht voor “de stad en heerschappij van Ameide”. Maar anderzijds rustte op hen tegelijkertijd de plicht “hun huis in tijd van oorlog open te stellen” voor de graaf van Holland. In de visie van Van Doornmalen kunnen deze verplichtingen alleen dan met elkaar verenigbaar zijn geweest wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de Heerlijkheid Ameide in engere zin (= “de stad en heerschappij van Ameide”) en het bezit van het huis “Herlaer”, gelegen in de niet tot het leen van de bisschop van Utrecht behorende, afzonderlijke Heerlijkheid Tienhoven.

Was de situatie anders geweest dan zou de bereidheid tot het openstellen van het huis “Herlaer” voor de graaf van Holland in de relatie leenheer (= de bisschop van Utrecht) - leenman (= de heer van Herlaer) zeker als een daad van rebellie zijn geïnterpreteerd, die zou zijn afgestraft. Daarvan is in de praktijk nimmer iets gebleken.

Anders geformuleerd: in deze redenering waren de heren van Herlaer gedwongen de huik telkenmale naar de wind te hangen, aangezien zij ten opzichte van de bisschop van Utrecht aan de ene en de graaf van Holland aan de andere kant verplichtingen hadden, die niet met elkaar spoorden. In het eerste geval hielden de verplichtingen verband met de Heerlijkheid Ameide; in het tweede geval betroffen ze de Heerlijkheid Tienhoven, met daarin gelegen het huis “Herlaer”. Volgens Van Doornmalen zou overigens de afzonderlijke Heerlijkheid Meerkerk ook een leen zijn geweest van de graaf van Holland.

Bepalen we ons nu tot de “Kastelenkwestie”, die ontdaan van alle details kan worden teruggebracht tot de vraag of de benamingen “Herlaer” en “Huis te Ameide” op hetzelfde complex betrekking hadden. Van Doornmalen maakt in dit verband gewag van een conflict, dat zich in 1312 voordeed tussen de bisschop van Utrecht en Dirk (VIII) van Herlaer. De inzet van het conflict was de status van een huis en een hofstede te Ameide, welk onroerend goed volgens de leenheer tot het leen behoorde, maar volgens de leenman zijn eigen bezit was. De zaak werd in der minne geschikt: Dirk (VIII) droeg het onroerend goed over aan de bisschop, maar ontving het als leen terug.

Van Doornmalen houdt het voor uitgesloten dat het in dit geval om het huis “Herlaer” ging. Zo zou de aanduiding “huis en hofstede” volgens hem nooit bij “Herlaer” hebben gepast. Verder acht hij het onwaarschijnlijk dat de bisschop van Utrecht meende leenheer te zijn van opstallen, die in oorlogstijd moesten worden opengesteld voor de met hem rivaliserende graaf van Holland. Tenslotte voert Van Doornmalen aan dat het huis “Herlaer” niet wordt genoemd in het “leenboek” van de heren van Vianen, die er in de veertiende eeuw in waren geslaagd hun invloedssfeer uit te breiden tot de Heerlijkheid Ameide. “Huis en hofstede” zijn daarentegen wel in dit boek vermeld – voor de eerste maal in 1407 – als een leen,” gelegen aan de Voorstraat ten oosten van de haven van Ameide.”

De conclusie van de promovendus ligt voor de hand: het huis “Herlaer” en het “Huis te Ameide” waren verschillende gebouwen, waarvan het eerste op de plaats van het slot “Herlaer” in Tienhoven en het tweede op een veel moeilijker te traceren locatie in Ameide heeft gestaan.

Wie had gedacht dat Van Doornmalen hiermee al zijn pijlen heeft verschoten, wacht nog een plezierige verrassing. De historicus houdt het namelijk voor mogelijk dat in Ameide ook nog andere gebouwen hebben gestaan, die voor de kwalificatie “huis” in aanmerking komen. Hij wijst er in dit verband op dat in het eerder genoemde “leenboek” van de heren van Vianen niet alleen van een “huis en hofstede”, maar ook van “het hoge huis” te Ameide wordt gerept. Deze vermelding roept vanzelfsprekend onmiddellijk de vraag op of er een relatie bestaat tussen dit gebouw en “t Hooghuis” – een stuk grond aan de door oudere inwoners nog wel “Brouwerij” genoemde Molenstraat in Ameide, dat eertijds aan drie zijden door water was omgeven. Op deze grond had de familie Van Staveren ooit een tuinderij. Nu staat op het terrein een woning met de naam “t Hooghuis”.

Was er in de eerste helft van de veertiende eeuw in deze contreien sprake van aanhoudende conflicten tussen de gezaghebbers in Utrecht en die in Holland, aan het einde van die eeuw waren Ameide en Tienhoven het toneel van de strijd tussen de heren van Vianen en Jan (V) van Arkel. De laatste, die in 1389 de Heerlijkheid Tienhoven had verworven, liet tien jaar later met goedkeuring van graaf Albrecht van Holland bij de sluis in Ameide “een huis en veste timmeren”. Het betrof hier een “blokhuis” - een fortificatie, bedoeld voor de legering van zo’n vierhonderd tot vijfhonderd manschappen. Van Doornmalen acht het niet ondenkbaar dat het bij de tekening van het “Huis te Ameide”, die is gepubliceerd in de editie 2005-4 van ons verenigingsblad, om dit “blokhuis” gaat. Hij tekent hierbij aan dat de in deze editie geciteerde mr. Van der Schelling melding heeft gemaakt van het bestaan van een huis te Ameide, dat “duizend passen van Vianen en een boogscheut van de oever van de Lek gelegen was”. Zijns inziens houdt dit in dat het desbetreffende huis tussen Ameide en Vianen was gesitueerd, wat met het huis “Herlaer” niet het geval was.

Het geheel overziende, kan de conclusie geen andere zijn dan dat we hier te maken hebben met een kwestie, waarover nog veel te zeggen en te schrijven valt. Wie neemt de handschoen op?

Hans van den Heuvel

Toelichting van enkele begrippen die in het artikel worden gebruikt:

- Ambacht, Ambachtsheerlijkheid of Heerlijkheid = gebied, waarin de Ambachtsheer of Heer zijn rechten uitoefende. Deze rechten vloeiden met name voort uit (groot)grondbezit en bezit van onroerende goederen. De daarop gebaseerde belastingen (de “tienden”) zijn in ons land pas in het begin van de vorige eeuw officieel afgeschaft.
- Leenstelsel = stelsel, waarbij lenen werden uitgegeven met de bedoeling een band te vormen tussen de gever (leenheer) en de ontvanger (leenman). Bij de aanvaarding van een leen bracht de leenman leenhulde aan de leenheer; dat wil zeggen: hij zwoer trouw aan zijn heer.
- Blokhuis = sterkte van beperkte omvang, bedoeld om – te land of te water – de doorgang te versperren.

De tol van Ameide Een merkwaardig proces voor de Grote Raad van Mechelen

In 1518 begon voor de Grote Raad te Mechelen een proces over de betalingsverplichting van Utrechtenaren bij de tol van Ameide.

Het proces was aangespannen door burgemeesters, schepenen en raden van Utrecht tegen Walraven van Brederode.

Het zou echter tot 24 april 1534 duren eer de Grote Raad een definitief vonnis wees.

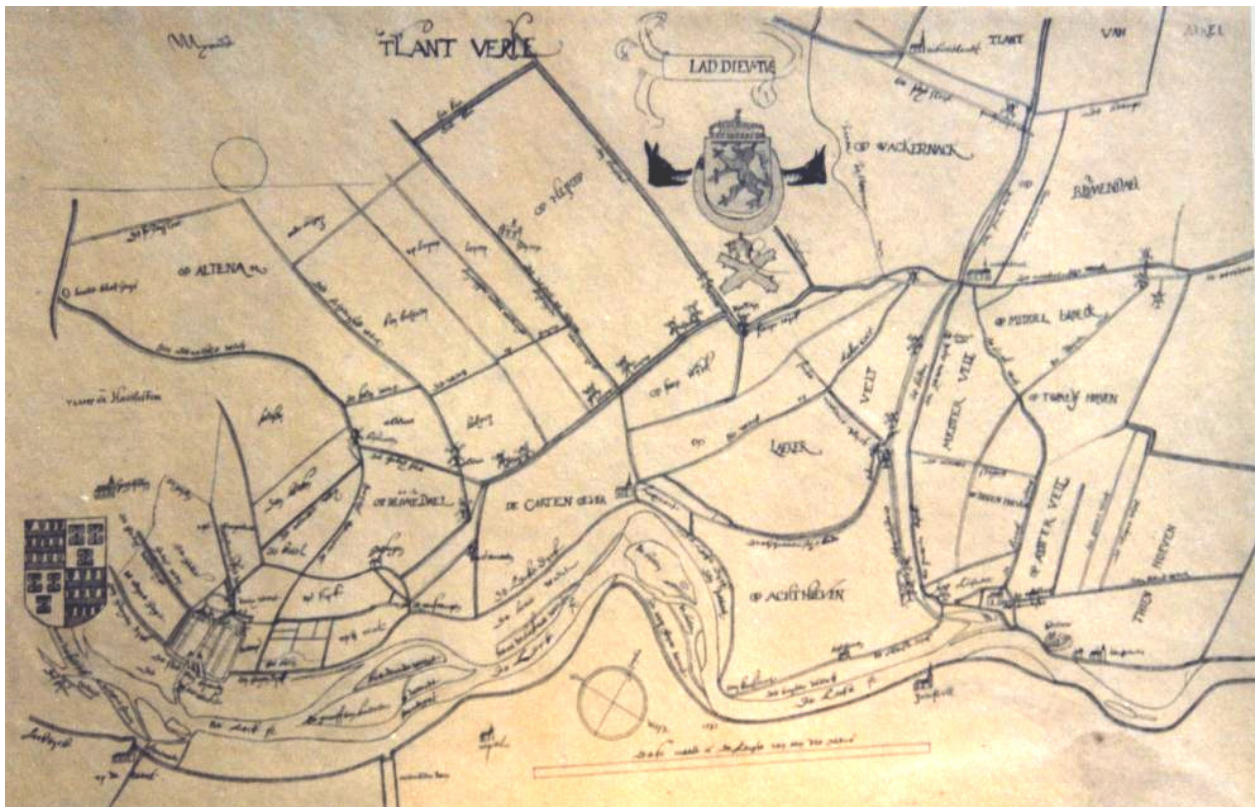

Foto André Tukker

Kopie van de oudste kaart van het land van Vianen. Het origineel is circa 1553 door Jan van Neijst vervaardigd. Gemeentehuis Vianen. De originele kaart bevindt zich in het archief in Gouda.

Begin juni 1516 (“corts nae pinxteren....ende meer dan XIII dagen voer Sint Jansdach”) keerde Claes Tysz., burger van Utrecht, terug van de vrije jaarmarkt van Antwerpen met zijn schip, volgeladen met op de markt gekochte goederen van burgers van Utrecht, Amersfoort, Wijk bij Duurstede (‘Wyck’) en Culemborg, en van inwoners van Gelre.

Hij voer over de wateren van Holland en betaalde overal tolgelden, voor zover dat noodzakelijk was en Utrechtse burgers van de Hollandse graven geen privilege verkregen hadden, waarin hen vrijdom van tol was verzekerd.

Op de Lek, buiten de jurisdictie van Ameide, eindigde de tot dan toe voorspoedige tocht uit Antwerpen. Het schip liep vast op een zandbank in de rivier.

Tollenaars van Walraven van Brederode, heer van Vianen en Ameide, kwamen langzij en vorderden betaling van tolgeld voor schip en goederen voor de tol van Ameide, “eenen dach voer ende eer den thol ingegaan was” en terwijl Claes Ameide reeds gepasseerd zou zijn.

Claes Tysz. weigerde dan ook betaling van het geëiste tolgeld en door de ambtenaren van Walraven van Brederode werden schip en lading in beslag genomen en opgebracht naar Ameide.

De burgers van Utrecht protesteerden in aanwezigheid van notaris en getuigen tegen deze daad en boden Brederode aan voor het Hof van Holland te procederen over de betaling van het tolgeld.

Daarop verschenen in Ameide twee à driehonderd man uit Utrecht, gewapend met stokken en andere wapenen en zij sleepten schip en lading naar Utrecht, uiteraard zonder het gevorderde tolgeld te betalen.

Rond 1 oktober ('bamesse') 1516 had Brederode als reactie op dit gewelddadig optreden 2 'schuyten', beladen met goederen van Utrechtse burgers, eveneens gekocht op de vrijmarkt van Antwerpen, in beslag genomen en de goederen uit de schepen geladen.

Tegen de burgers zei Brederode, dat zij de goederen mee konden krijgen tegen cautie, dus tegen betaling van de waarde er van of van het tolgeld "om binnen zes weken te bewysen, dat de voirs. van Vuytrecht ende huere goeden vry waeren vande voirr. tol ende zy met goeder saken hadden moegen violeren tvoirs. arrest...".

De burgers accepteerden dit niet, maar vroegen de tollenaars te mogen procederen. Zij werden voor de wet van Ameide gedaagd, doch tot tweemaal toe lieten zij verstek gaan, waarop de goederen verbeurd verklaard werden in een vonnis van 8 januari 1518 en door Walraven ten eigen nutte werden gebruikt.

De burgers hadden evenwel niet stil gezeten. Zij dienden intussen een klacht in bij de schepenen van Antwerpen, omdat het privilege van Antwerpen, dat onbelemmerde vaart veertien dagen voor en veertien dagen na de jaarmarkt verzekerde, door Brederode geschonden zou zijn.

Toen Brederode het bevel van Antwerpen tot restitutie van de Utrechtse goederen negeerde, legden die van Antwerpen beslag op schepen en goederen van Dordrecht, Schoonhoven en Gorinchem, die in Antwerpen waren, "om hem naer die marcten vryheit te bedwingen tot restitutie".

Dit gebeurde in december 1516, januari 1517.

De drie daardoor benadeelde steden hadden vervolgens Utrechtse goederen gearresteerd en cumulatie van beslagen door heel Holland en Utrecht dreigde, als de drie steden samen met Utrecht zich niet bij de vorst hadden beklaagd.

De 'Private Raede' van de vorst, - wat wij de Geheime Raad plegen te noemen-, had vervolgens op 18 februari 1517 burgemeesters, schepenen en raden van Utrecht en Walraven van Brederode uitgenodigd een regeling te komen treffen en daarmee de zaak in der minne te schikken, of in rechte te procederen over de kwestie van betaling van tolgeld ("t appointeren metter minne oft metten rechte"), en, wanneer een overeenstemming tussen partijen onmogelijk bleek, had zij partijen bevolen zich te onderwerpen aan het oordeel van het Hof van Holland of van de Grote Raad (van Mechelen).

Tot dit laatste beloofden de gedeputeerden van Utrecht en van Brederode hun meesters binnen een bepaalde tijd over te halen en ze de 'submissie' aan een van de twee gerechtshoven "te doen ratificeren ende approberen", waarbij dan alle arresten ongedaan moesten worden gemaakt en de afgenomen goederen moesten worden gerestitueerd.

Toen Brederode daartoe niet bereid bleek, wendden burgemeesters, schepenen en raden van Utrecht zich samen met de Procureur Generaal opnieuw op 17 april 1518 tot de Geheime Raad. Deze zond een deurwaarder naar Brederode om hem tot de submissie te dwingen en, indien Brederode weigerde, inventaris op te maken van zijn goederen, al zijn pachters, debiteuren en rentmeesters te verbieden aan Brederode geld af te dragen en hem voor de Grote Raad te dagen.

Walraven van Brederode opposeerde, de deurwaarder deed wat hem was opgedragen en zo begon dan een proces voor de Grote Raad van Mechelen tussen Utrecht met de Procureur Generaal en Walraven van Brederode over de betalingsverplichting van de Utrechtse bij de tol van Ameide.

Het paleis van de Grote Raad te Mechelen

De Grote Raad hoorde de partijen en op 13 juli 1518 beval zij Brederode een bedrag van 933lb. en 5 sc. te 'namptiseren', dat wil zeggen in de griffie van de Grote Raad te deponeren (dit was het door de Grote Raad getaxeerde bedrag voor de goederen van de Utrechtse, waarop Brederode beslag had gelegd en waartoe de Utrechtse burgers een eed hadden afgelegd voor de wet van Antwerpen).

Daarmee zou het beslag op de goederen van Brederode, door de vorst gelegd, worden opgeheven. Hierna zou het proces in de hoofdzaak (over de tolrechten van Brederode) kunnen worden afgehandeld.

Het zou tot 24 april 1534, tot na de dood van Walraven, die in 1531 stierf, duren eer de Grote Raad een definitief vonnis wees.

Het ligt niet in de bedoeling het proces jaar na jaar te volgen, alle argumenten van partijen te behandelen en alle bijzaken aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen.

Wel zal worden ingegaan op de bewijsvoering van de stad Utrecht tot haar recht van vrije doorvaart op de Lek en op de tegenargumenten van Brederode.

Dat Brederode daarnaast eiste dat de door Utrecht in 1504 of 1506 in de rivier gebouwde 'hoofden' (kribben wellicht) zouden worden afgebroken, omdat ze schade aan dijken en visserij van 500 of 600 gulden per jaar zouden veroorzaken, kan hier buiten beschouwing gelaten worden, daar Brederode deze eis tijdens het proces introk.

Het argument van Utrecht daartegen was trouwens sterk genoeg.

De kribben waren niet door Utrecht alleen aangelegd, maar samen met de graaf van Holland, de bisschop van Utrecht en de heren van Montfoort, Ysselstein, Jaarsveld en andere heren.

Op grond daarvan kon door Brederode nooit alleen tegen de stad Utrecht geproduceerd worden en de stad vroeg dan ook, dat deze eis niet ontvankelijk verklaard zou worden. Brederode zag wel in, dat het geen zin had tegen zoveel machtigen te procederen en hij zag af van zijn eis.

Om te bewijzen dat burgers van Utrecht tolvrij waren in Ameide, voerden de burgemeesters en schepenen aan, dat binnen het Sticht van Utrecht, waartoe Ameide behoorde, de hoge jurisdictie, waar tol heffen mee samenhang, aan de bisschop en de kerk van Utrecht toebehoorde.

Daarmee samenhangend zou het hooguit aan de bisschop gegeven zijn op de wateren binnen het Sticht van Rhenen tot Schoonhoven tol te heffen en dat recht zou niemand anders toekomen.

Ook de heer van Brederode niet.

Voor stad en land van Ameide was hij vazal van de bisschop van Utrecht en als leenman had hij slechts binnen zijn heerlijkheid de lage jurisdictie, dit wil zeggen het dagelijks gerecht. Duidelijk bleek dit uit een door de Utrechters geproduceerde oorkonde van 18 juni 1312 ('tsondaechs voer St. Jans Baptiste'), waarin Dierick van Harlare na een geschil over de verheffing van het leen met bisschop Guydo van Utrecht genade van de bisschop had verzocht en had verkregen in aanwezigheid en op verzoek van vele heren, ridders en leenmannen van het Sticht; vervolgens had hij de hofstede en het huis (kasteel) van Ameide aan de bisschop opgedragen en het in leen terugontvangen van de bisschop. Nadat Dierick de 'behoirlicken' had afgelegd, had hij de aanwezige ridders en leenmannen verzocht de oorkonde mede te bezegelen, wat zij hadden gedaan.

Op het generaal kapittel van Utrecht in aanwezigheid van vele kerkelijke prelaten en leenmannen van het Sticht droegen ridder Hendrik van Vianen en zijn vrouw Heilweg, vrouwe van Vianen, erfdochter van de familie Herlaar, aan bisschop Frederick van Blankenheim de hoge jurisdictie binnen Ameide over met alle rechten die daaruit voortvloeiden.

Daarnaast werd bepaald dat het 'slot' van Ameide met alle toebehoren ("met allen de edificien, structuren ende stercten, daer jegenwoordich gemaect staende ende die hier naemaels daer gemaect mochten worden") voor de bisschoppen van Utrecht een 'open' huis zou zijn en dat de bisschoppen alle rechten voortvloeiend uit die hoge jurisdictie binnen stad en land van Ameide zouden mogen uitoefenen, met de klokslag.

Ook vonnissen van de officiaal van Utrecht zouden binnen het rechtsgebied van Ameide uitvoerbaar zijn. Dit alles slechts op voorwaarde dat Hendrik en Helwig en hun nakomelingen de lage jurisdictie ('gemeenlick geheeten tdagelicx gerechte') met de erven, tienden en de visserij binnen stad in leen zouden behouden.

Het gewichtigste bewijsstuk in de ogen van de Utrechters werd echter geproduceerd voor de Grote Raad. Zij toonden een oorkonde (in afschrift of vertaling) van juni 975.

Uit deze oorkonde zou blijken dat Otto, 'keyser van Rome', dus keizer van het Heilig Roomse Rijk, aan bisschop Gerion en aan de kerk van Utrecht ten eeuwiggen dage de eigendom van de stad of 'plecke' Ameide had gegeven, voor zover de bisschop dat nog niet bezat, met alle rechten, huizen, hoven, bijvangen, territoir, beemden, weiden, bossen, sloten, visserij, vogelrij, enzovoort.

Daarnaast had Otto, zo bleek uit de oorkonde, bisschop Gerion 'vulcomen macht ende auctoriteyt' gegeven om op die plaats Ameide de tol te heffen, die men daar tevoren placht te heffen, of die tol naar Utrecht te verplaatsen.

Tegenover dergelijke bewijzen bleek Brederode niets te kunnen stellen. Hij beweerde dat 'de riviere oft waterscap genaemt die Lecke', liggende tussen de steden en landen Vianen en Ameide, aan zijn voorvader, heer van Vianen, geschonken zou zijn met de visserij en de vogelrij, de hoogheid en de jurisdictie.

101

inuentu. atq; uenabilis epi geronis ad sc̄m martinū traecten
 sc̄i ecc̄iam in ppriū dam in pago mistlake ī comitatu ruot
 ledonis uillam amuda uocatā. q̄ntū ei pri' ad p̄fata non
 pertinet ecc̄iam cū om̄ib; ad hec p̄tinentib; cū curtalib; edifi
 ciis. mancipiis. pratis. pascuis. siluis. ags. piscationib; mobilib;
 ⁊ immobilib; . talib; theloneū quale prius walger in eodē
 comes exigebat loco. Et ut eisdē traectensis ecc̄ie epi potestate
 habeat utrū illud theloneū totū uelut in traectū sumere. Et totū
 ī amuda. Et partē ei' in traecto. partē in amuda. Qd̄ scripto fir
 mari iussim'. p̄ qd̄ p̄cipim' quatin' ita ut datū habem' p̄petu
 alit' p̄maneat. Et ut ueri' credat' manu nra illud firmatum'.
 ⁊ anulo nro sigillari iussim'. Signū doni ottonis magni imp̄.
 folmar' cancellari' ad uicē willigisi archicappellani notauit.
 Data viii. id' Jun'. Anno dñi. dcccc. lxxv. Ind. iij. Anno regni
 doni ottonis xv. Imp̄. viii. Actū erpessort O uonis 11. de amu
 da & de omib; terris. siluis. pratis. piscationib; . & de thelo
 neū. & in alaneie quicqd̄ antea reges ibi habuerūt.
 H noie sc̄i ⁊ indiuidue trinitatis otto diuina p̄ueniente dem̄tia
 imp̄ator aro. Nouit oīū fideiū nrorū fidelitā p̄sentū necn̄ &
 futurorū sollicitia. qd̄ nos int̄uentiomb; dilectissime ouis nre
 theophanu. atq; keronis archiepi. necn̄ pro remedio aīe nre.
 atq; p̄ regni nri statu quasda res iuris nri ad ecc̄iam sc̄i mar
 tinū que ē structa in loco thret uocato. ubi epi baldricus
 p̄esse dimosert'. in ppriū c̄cessim'. ut ē qd̄d̄ in uilla amuda habē
 uidebam'. theloneū q; ad eandē uilla iuste p̄tinent' qd̄ wald
 gero iā olim ī beneficiū c̄cessū habuim'. ad p̄libatā ecc̄iam p̄pe
 tualit' donauim'. Omnē u' piscationē quā in almere ad nram

Dit zou af te leiden zijn uit het feit dat over de mensen, die op de dijk woonden, de jurisdictie in handen was van de heer van Ameide, en dat de kraan die op de dijk stond om te laden en te lossen Brederode toebehoorde, kortom in het waterschap lag een 'zwygende' tol, die Brederode toebehoorde en waarlangs die van Utrecht zonder te betalen hadden geprobeerd te varen. (Een 'zwygende'tol was een tol, waarbij niet tot betalen gesommeerd hoefde te worden volgens Brederode.)

De drie door Utrecht naar voren gebrachte oorkonden noemde Brederode 'impertinent'. De schenking van keizer Otto te produceren was onbeschaamd, omdat daarin slechts werd gesproken over huis en slot van Ameide en niet van de stad, heerlijkheid en land van Ameide "welke stadt, lant ende heerlicheyt, soe wel te lande als te watere een vrye heerlicheyt was, van nyemande gehouden, daer inne de heere van Brederode ende zyne voirsaten alle regalien ende jurisdicten hadde gehad".

Over de tol, die in 875 aan de bisschop van Utrecht leek te zijn gegeven, zei Brederode, dat hij en zijn voorzaten de tol in bezit hadden gehad "van soe ouden ende langen tyde, dat gheen memorie van menschen ter contrarien en was". Ook al zou hij geen bezitstitel kunnen tonen, - wat hij natuurlijk wel zou kunnen-, dan nog zou alleen het feit dat niemand anders ooit had geweten, zijn recht op het bezit van de tol kunnen worden afgeleid.

Omdat vooral zijn eerste bewering door de oorkonden van 1312 en 1400 werd ontkracht, noemde Brederode ook die onbeschaamd, zonder evenwel steekhoudende argumenten aan te voeren. Hij ontkende slechts, dat Hendrik en Heilwig de hoge jurisdictie aan de bisschop hadden overgedragen.

Ook ontkende hij, dat de burgers van Utrecht vrij van tolbetaling waren. Zij zouden altijd hebben betaald en wanneer zij niet hadden betaald in het verleden, dan zou er een regeling getroffen zijn met de heer van Ameide, of dan waren de Utrechtenaren met geweld de tol zonder te betalen gepasseerd.

Nadat een onderzoek, een enquête, voor de grote Raad was gehouden naar de door partijen ingebrachte bewijsplaatsen, ontstond nieuwe twist, omdat Utrecht had gemerkt dat niet 933 lb. 5sc. door Brederode ter griffie was gedeponereerd, maar slechts 481 lb.10 sc. Toen deze kwestie was opgelost, vroegen partijen de grote Raad vonnis te wijzen en "recht ende justicie henlieden" te doen.

In het vonnis van 24 april 1534 bepaalde de Grote Raad van Mechelen, dat de burgers van Utrecht zonder tol te bepalen langs de heerlijkheid Ameide over de Lek zouden mogen varen en dat de heer van Brederode dat in de toekomst zou moeten gedogen zonder hen te hinderen of te molesteren.

Tevens verklaarde de Grote Raad het door de ambtenaren van de heer van Brederode gelegde beslag in 1516 nietig en Brederode werd veroordeeld voor de afgenomen goederen aan de Utrechtenaren een bedrag van 933 pond 5 scellingen van 40 groten vlaams voor elk pond terug te betalen.

De 481 pond 10 scellingen, die Brederode reeds in de griffie van de Grote Raad had gedeponereerd en die door de Utrechtenaren waren opgenomen tegen cautie, mocht hij daarvan aftrekken. Voorts werd Brederode veroordeeld 200 pond te betalen aan Utrecht wegens de kosten en schaden die de burgers ten gevolge van het beslag hadden geleden.

Ook de kosten van het langdurige proces kwamen voor rekening van Brederode en de taxatie Daarvan hield de Grote Raad aan zich. Reinoud van Brederode (Walraven was inmiddels overleden) verloor het proces tegen Utrecht en zijn burgers.

Nu, 471 jaar na het vonnis van de Grote Raad van Mechelen, zou het niet moeilijk zijn geweest de heer van Brederode dan wel zijn procureur in Mechelen een steekhoudender tegenargument in handen te spelen. Niet de oorkonden van 1312 en 1400 had Brederode moeten ontkennen, hij had moeten ontkennen dat in de oorkonde van keizer Otto aan de bisschop van Utrecht *Ameide* werd geschonken met de daartoe behorende tol.

Het is zelfs niet waarschijnlijk dat Ameide in 975 reeds bestond; ook was de Lek in de tiende eeuw van weinig of geen belang, zodat er geen tol gelegd zou zijn.

Niet is het zodat de Utrechters een oorkonde hebben vervalst of een onechte oorkonde aan de raadsheren van de Grote Raad hebben voorgelegd.

Veeleer is het een foute interpretatie van de oorkonde van 6 juni 975 van keizer Otto II, door die van Utrecht (misschien met opzet), en door Brederode en de raadsheren van de Grote Raad.

Christus zegent keizer Otto II en zijn vrouw Theophanu. Ivoor. 10^e eeuw.

De oorkonde van Otto, die natuurlijk in het Latijn was gesteld, bevat (in vertaling) de bepaling: “na tussenkomst van onze beminde echtgenote Theophanu en de eerbiedwaardige bisschop Gero geven wij aan de heilige Martinus en de kerk in Utrecht in eigendom het dorp, *Amuda* geheten, in de gouw Nifterlaca in het graafschap van Ruotboto, voorzover dit dorp niet reeds tot de genoemde kerk behoorde, met alles wat er bij hoort, met hoven, gebouwen, hoeven, beemden, weiden, bossen, wateren, visserij, roerende en onroerende goederen en zodanige tol als vroeger graaf Waldger op die plaats had geheven en (wij geven) dat de bisschop van deze Utrechtse kerk de macht heeft dan wel deze tol in zijn geheel in Utrecht te heffen, dan wel in zijn geheel in *Amuda*, of deels in Utrecht, deels in *Amuda*”.

Op de vreemde namen Theophanu, Ruotboto, Waldger en Nifterlaca na, is de tekst vrijwel gelijk aan het boven aangehaalde uit de door Utrecht geproduceerde oorkonde tot bewijs van haar bezit van de hoge jurisdictie van de bisschop in Ameide.

Doch in 975 was niet Ameide bedoeld!

De oorkonde van keizer Otto II betref *Muiden* en de tol daar in de Vecht!

Nog een merkwaardige fout maken de Utrechters. Zij laten de schenking geschieden aan bisschop Gero van Utrecht.

Zoals blijkt uit bovenstaande vertaling, vond de schenking plaats na advies van bisschop Gero, en deze Gero was aartsbisschop van Keulen van 969 tot 29 juni 975 (of 28 juni 976). In een oorkonde van dezelfde dag (6 juni) schenkt Otto aan bisschop Baldricus van Utrecht zijn domeingood en tol, eveneens te *Amuda* (*Muiden*) en de visserij in de Almere, goederen te Loenen aan de Vecht, het muntrecht te Utrecht, enzovoort.

Deze schenking vindt eveneens plaats na interventie van Otto's echtgenote Theophanu, dochter van de Byzantijnse basileus Romanos II, en na de interventie van Gero, die daar 'archiepiscopus', aartsbisschop, wordt genoemd

Een bisschop Gero van Utrecht is er nooit geweest en zoals uit de oorkonde van dezelfde dag blijkt was in juni 975 Balderik bisschop van Utrecht. Deze Balderik stierf 27 december 975. De kanselier, die bij de oorkonde van Otto van 975 ondertekende, Fol(ch)marus, ook Poppo, was Balderiks opvolger vanaf 976, na 18 juni, want van die datum is zijn laatstbekende handeling als kanselier overgeleverd.

Het proces toont aan dat Brederode en diens procureurs en advocaat misleid zijn met een zeer oude oorkonde. Dat is nog enigszins begrijpelijk. Doch ook de raadsheren, waaronder belangrijke geestelijken uit de Bourgondische landen, worden als kleine jongens om de tuin geleid.

Want dat moet het geweest zijn: om de tuin leiden door die van Utrecht. De oorkonde van 975 moet gekozen zijn op grond van de naamsgelijkenis *Amuda-Ameide*.

Dat met 'Amuda' *Muiden* moet zijn bedoeld blijkt uit een zestal andere vermeldingen in de negende tot elfde eeuw, waar *Amuda* of *Amuthon* wordt geplaatst in samenhang met de Zuiderzee (Almere) en plaatsen aan de Vecht en de Oude Rijn.

De schenking van Otto II was gedeeltelijk een bevestiging van de schenking door Otto I van de visserij in Amuson en in Almere en van cijns die 'cogsculd' werd genoemd d.d. 30 juni 949, aangevuld op 21 april 953 met domeingooderen en de tol 'in villa *Amuda*', opnieuw de visserij in Almere en goederen van graaf Hatto te Loenen, domeingooderen langs de Vecht en te Eck aan de Rijn en de munt te Trecht.

Tussen 1056 en 1062 werd de gift van domeingoed en tol 'in villa Amutha'samen met andere schenkingen aan bisschop Wilhelmus bevestigd door keizer Hendrik IV en op 12 oktober 1171 opnieuw door keizer Frederik aan bisschop Godefridus, waar de villa 'Muda' wordt genoemd.

In oudere bronnen heet Muiden 'Amuda' 'Amuthon' of 'Amuson', zoals in de eerste oorkonde van Otto I uit 949, de goederenlijst van de Sint Maartenskerk 777-866 en die van 900. Duidelijk worden in al deze bronnen naast Muiden, Almere (de Zuiderzee), Loenen aan de Vecht en goederen aan de Vecht genoemd, en slechts in de door de Utrechters geproduceerde oorkonde staat 'Amuda' zonder enige andere geografische aanduiding, waardoor het voor de raadsheren moeilijker werd de misleiding te ontdekken.

Dat de Utrechters het afschrift of de vertaling uit het *Liber Donationum* hebben gekopieerd of vertaald, zullen wij helaas niet meer kunnen vaststellen omdat de proceszak met door partijen ingediende stukken niet is overgeleverd.

Het is wel waarschijnlijk, dat het Liber donationum of afschriften daarvan gebruikt is.

Ook de opmerkelijke taalfout met betrekking tot Gero doet aan opzet denken.

De tweede naamval van het Latijn (genitivus) is in het Nederlands vertaald met een derde naamval (dativus), wat zowel in het Latijn als in het 16de-eeuws Nederlands een groot verschil was (zie boven). Ook lijkt het onwaarschijnlijk dat het in Utrecht niet controleerbaar was of er een Gero in de 10de eeuw bisschop van Utrecht was geweest. Zeker was het in Mechelen moeilijker na te zoeken.

Uit meer processen tussen Utrecht, de bisschop van Utrecht en de heer van Brederode over Ameide in de eerste helft van de 16de eeuw blijkt dat er een machtsstrijd tussen de bisschop en Brederode met als inzet Ameide gaande was.

Zo wordt er in 1515 geprocedeerd over de betaling van het stuivergeld in Ameide. Uit briefwisselingen van Lalaing, graaf van Hoogstraten, met Floris van Egmond van 1526 en van Karel van Egmond, hertog van Gelre, met de drie Staten van Utrecht uit 1527 blijkt dat de bisschop na een geschil met Brederode over Ameide diens huis in Ameide heeft bezet. Binnen de politieke en staatsrechtelijke positie van Utrecht tegenover het Bourgondische rijk, en Brederode binnen de Bourgondische machtsfeer en belust op uitbreiding en versterking van zijn positie, kan het hier weergegeven proces, waarin de Utrechters profiteerden van de toponymische onkunde bij velen over de Latijnse naam van Muiden, gemakkelijk begrepen worden.

Reinoud III van Brederode. Gemeentehuis Vianen.

EEN VEILINGAKTE UIT HET JAAR 1859

‘In het jaar een duizend acht honderd negen en vijftig, op Maandag den twintigsten Junij’ gaf ‘De Weledele Heer Johannes Everardus van den Andel, candidaat Notaris, wonende te Vianen’, aan ‘Gerrit Hendrik Broekman, Notaris in het vijfde arrondissement der provincie Zuid Holland’ te kennen, dat hij voornemens was over te gaan tot openbare verkoop van zijn onroerende goederen, die hij had verkregen ‘ingevolge acte van scheiding en verdeling van den gemeenschappelijken boedel van wijlen desselfs ouders, den Heer Jan van den Andel en Vrouw Jacoba Wilhelmina Plooster, in der tijd echtelieden’.

Percelen werden destijds anders benoemd dan nu, maar naar de tegenwoordige huisnummers gerekend was Johannes Everardus van zins de volgende objecten te verkopen:

- Een: Voorstraat 4 (strekkend tot het perceel Nieuwstraat 12)
- Twee: Voorstraat 3 (strekkend tot aan de Nieuwstraat)
- Drie: Voorstraat 2 ‘tot achteraan het eigendom van den Heer Matthijs van Berkel’
- Vier: Nieuwstraat 12 (strekkend tot het perceel Voorstraat 4)
- Vijf: Nieuwstraat 17 (tot aan de brandsloot)
- Zes: Lekdijk 1 en 2 (Sluizendijk)

De notaris ging op het verzoek van Johannes Everardus in, vroeg kadastrale gegevens op, liet een rijtuig inspannen, reisde af naar Ameide, nam zijn intrek in ‘het logement ’t Fortuijn’, sprak met de huurders der voorzegde panden, nam de actuele toestand in ogenschouw en maakte middelerwijl zijn notities.

Daarop zette hij zich aan het schrijven. We lezen even over z’n schouder mee als hij bezig is met de ‘Voorwaarden’ voor de kavels Een t/m Vier.

Artikel Drie

Ingeval de perceelen afzonderlijk worden toegewezen zullen de koopers zich aan de navolgende bepalingen moeten onderwerpen.

De koper van het perceel Nummer Een zal moeten gedoogen dat tegen den zuidelijken muur van den stal en het koetshuis, die geheel tot het perceel Nummer Een behoort, blijft aangebouwd het huis van het perceel Nummer Vier.

De koopers van de perceelen Nummers Twee en Drie zullen voor gemeenschappelijke rekening moeten onderhouden de pomp welke zich in den scheidingsmuur tusschen gezegde perceelen bevindt, benevens de daartoe behorende pijp, put en verder toebehooren.

De koopers van de perceelen Nummers Twee en Vier zullen, op de eerste vordering van een hunner, de poort in de scheidingsmuur tusschen gezegde perceelen, voor gemeenschappelijke rekening, door eenen muur moeten doen vervangen, ter hoogte en zwaarte van den bestaanden muur.

De koper van het perceel Nummer Vier zal waterloozing moeten verleenen aan de koopers der perceelen Nummers Een, Twee en Drie en de koper van het perceel Nummer Twee aan die van het perceel Nummer Drie, alles voor de riolen voor zover dezelve thans bestaan, welke riolen zullen moeten worden onderhouden door de respectieve eigenaars van ieder erf, voorzooverre zij op de erven zijn gelegen, uitgezonderd het riool loopende vanaf de pomp en de scheidingsmuur tusschen de perceelen Nummers Twee en Drie tot aan de zinkput op het perceel Nummer Vier bij de pomp gelegen, welk riool in behoorlijken staat zal moeten worden onderhouden door de respectieve eigenaars der erven waarop hetzelfde ligt, ten koste van de koopers van de perceelen Nummers Twee en Drie, ieder voor de helft.

Wijders zal de koper van het perceel Nummer Vier, hetzij hetzelfde afzonderlijk of met andere perceelen gecombineerd wordt toegewezen, belast zijn met het onderhoud van de afheining tusschen de erven van dit perceel en het ten Zuiden daarvan belendende perceel van den Heer Matthijs van Berkel, alsmede met het geheele onderhoud van de pomp, welke door de bewoners van dit perceel en het gemelde perceel van den Heer van Berkel gemeenschappelijk wordt gebruikt.

Voorts zullen de koopers respectievelijk moeten dragen al de lijdende servituten, zoowel bekende als nog onbekende, waarmede voormelde perceelen vastgoed zijn, of zouden mogen bezwaard, en daarentegen te hunnen voordeele kunnen doen gelden alle actieve servituten, regten en geregtigheden die zij wettig zullen kunnen reclameren, mits alles ten hunnen laste, schade en gevaren en volgens de bewijzen van eigendom, welke daarvan zullen blijken te bestaan, of andere titels van het verkochte, welke de Heer Comparant verkopt, voor zoover die aanwezig en voorhanden zijn, bij de voldoening der kooppenningen ter goeder trouw zal opleveren, zonder tot levering van eenige andere of meerdere verplicht te zijn.

Wat ons direct opvalt, is de zeer hoge graad van nauwkeurigheid van het vastgelegde. Een voorbeeld: als A en B mogen lozen op het riool van C, dan wordt er tevens vastgelegd dat A mag lozen op het riool van B, want B zou wel eens bezwaar kunnen maken tegen A. Onze notaris laat werkelijk niets over aan het toeval.

Dan nog dit. Het artikel dat we zojuist meegelezen hebben, gaat voornamelijk over zogenaamde ‘bedingen’. Daarmee worden in feite de rechten van derden vastgelegd c.q. veiliggesteld. Hier zijn dat de burens, en niets dan de burens. Op dit onderdeel is deze veilingakte uit 1859 verfrissend simpel te noemen bij hetgeen de hedendaagse koper van een recent gebouwd huis wordt geacht te onderschrijven, vooral als zijn perceel ooit tot het grondbezit van een gemeente behoorde. Vandaag de dag immers dekken gemeenten zich steeds meer in tegen allerlei evenementen!

Dus moet de koper van een recent pand ‘gedogen’, dat er mogelijk een lichtmast of een boortoren in zijn tuin wordt geplaatst, dat hij verplicht is zijn huis te onderhouden en wel overeenkomstig de status van de buurt, hij de kleur van zijn voordeur niet zonder toestemming mag veranderen, hij de takken van z’n bomen niet over de straat mag laten groeien, hij de stoep voor zijn huis (gemeentegrond!) vrij van blad en sneeuw dient te houden. Een abundantie aan andere bedingen volgt nog, inclusief de slotbepaling dat de koper, door de koop te aanvaarden, tevens op zich neemt om bij wederverkoop, handelend als vertegenwoordiger van de gemeente, die hele waslijst als kettingbeding door te geven aan de volgende koper. Daardoor tellen koopakten vandaag de dag vaak meer dan twintig bladzijden!

Hoe anders was het toen! Als A of B besloot om een eigen riolering aan te leggen, dan kwamen de verplichtingen van C niet meer aan de orde in een volgende koopakte. En daardoor komt het dat iemand die nu een huis koopt, dat gebouwd is voor of omstreeks het jaar 1900, een akte ontvangt die hooguit twee bladzijden tekst omvat, een akte waaruit nagenoeg alle artikelen inzake verplichtingen mettertijd verdwenen.

W. Kersteblad
G.M.S.

7 Nov. 1819

duy neg. dal

11 n. 2298

act 161

n. 49

In het jaar een duizend acht, honderd, negen en vijftig, op Maandag den twintigsten Junij, des namiddags ten vijf ure, verscheen voor Gerrit Hendrik Broekman, Notaris in het vijfde arrondissement der provincie Zuid-Holland, gevestigd te Sionen, in tegenwoordigheid der twee nake noemen aan hem Notaris bekende getuigen:

de Meldele Heer Johannistouararius vanden Andel, Conditioot-Notaris, w.
kende te Sionen.

Lijnde de Heer Comparant, aan den Ondergeteekenden Notaris bekend.

Te kennen gevende, dat hij voornemens is, overeenkomstig deswege tijds gevane bekendmakingen, sooby geaffigeerde billetten als annonces in de Couranten, op heden te Amsterd. in het logement t. Fortuijn, bewoond, door Leender, Hermanus Diepenhorst, overtegaan, tot den inret, en de voorloopige toewijzingen na de representeers verhooring, heden over aens, Wagen, op Maandag den tweentwintigsten Junij deses jaars, ter zelfder ure en plaats tot den afslag en de definitieve toewijzing, alles in het openbaar, volgens het plaatselijk gebruik, door het ministerie vanden Ondergeteekenden Notaris.

De geschiedenis van de Rijksmonumenten op de Hogewaard in Tienhoven

In een niet minder dan negentien pagina's en tweeëntwintig artikelen tellend, gezegeld document verleende Zacharias de Kleijn op 20 december 1842 opdracht voor het "amoveeren van het woonhuis met den kelder, staande op den hoogenwaard onder Tienhoven, geteekend Numero 32, met een gedeelte van het achterhuis en het daar ter plaatse opbouwen, van een nieuw woonhuis en kelder, met het veranderen der paarden en koestal en het maken van eene nieuwe koestal, in het achterhuis, zoo en in dier voege, als in deze nader zal worden beschreven, en op de teekening zal worden aangewezen."

Het werk werd aangenomen door Frederik Diepenhorst Hermanuszoon, timmerman te Ameide. Met de "aannemingspenningen" was een bedrag gemoeid van 789 gulden. Bij de eindafrekening – op 7 februari 1844 – was er sprake van meerkosten, onder andere voor het schoonmaken van 63.500 "metzelsteenen" (à f 1.50 de 1000") en 1.600 "hardsteentjes" ("à f 1,- de 1.000"). Voor het verfwerk bracht Gijsbert de Bruin op 20 december van dat jaar een bedrag van f 172,- in rekening.

De in Gorinchem geboren en in Ameide overleden Zacharias de Kleijn (1800 – 1871) stamde uit een geslacht van meester-edelsmeden, die hun beroep uitoefenden in onder andere Leerdam en Gorinchem. Zelf was hij secretaris en lid van de raad van de gemeente Ameide en burgemeester van Jaarsveld. Medio juni 1863 nam hij ontslag als raadslid in verband met zijn benoeming tot Hoogheemraad van den Lekdijk Benedendams en IJsseldam onder gelijktijdige "overbrenging van zijn domicilie" van Ameide, waar hij aan de Voorstraat woonde, naar de gemeente Jaarsveld.

De boerderij voor de verbouwing in 1908

Foto: André Tukker

In zijn afscheidsbrief aan de raad komt de volgende passage voor:

“Ik voldoe bij dezen aan de inspraak van mijn hart, door Uw Ed, benevens den Heer Voorzitter Uwer vergadering, mijnen opregten dank te betuigen voor de welwillende medewerking die ik steeds in de waarneming mijner betrekking van U allen heb mogen ondervinden en die bij mij steeds in aangename herinnering zal blijven. Mij bij voortdoring in Uw aller vriendschap aanbevelende, heb ik de eer mij met de meeste achting te benoemen

Uw Ed DW Dienaar
Z. de Kleijn”

De ondertekenaar van de brief was getrouwd met de uit Ameide afkomstige Merrigje Brouwer-Verheij (1799 – 1877). De tekst van een oude geboorte-akte, waarin gewag wordt gemaakt van haar vader, Adrianus Verheij, en een jongere broer, Isaac Adrianuszn Verheij, beiden “bouwman”, doet vermoeden dat de oorspronkelijke boerderij aan haar familie toebehoorde. Het echtpaar had vijf kinderen, drie zoons en twee dochters. De oudste zoon, Zacharias Henricus, werd notaris te Molenaarsgraaf. De middelste zoon, Adrianus Paulus Hubertus Antonie (1836 – 1900), bracht het tot burgemeester van Ameide en Tienhoven. De jongste zoon, Pieter Eliza Johannes Cornelis (1839 - 1918) betrok eind november 1866 samen met zijn in Vianen geboren echtgenote Klazina de Vor (1839 – 1886) de boerderij op de Hogewaard nadat hij tijdens zijn verblijf aan de Universiteit van Leuven (B), waar hij medicijnen studeerde, visueel gehandicapt was geraakt.

Foto: André Tukker

De jongste van de broers nam in het eerste decennium van de vorige eeuw het initiatief tot het “amoveeren en ter plaatse bouwen van een achterhuis of schuur op den Hoogenwaard onder Tienhoven”. Het werk werd op 21 april 1909 te zijnen huize op basis van een door “den bouwkundige C. Nugteren te Ameide gemaakt bestek bij onderhandsche inschrijving in onderdeelen aanbesteed”. De werkzaamheden werden andermaal uitsluitend door ambachtslieden uit Ameide verricht: de gebroeders Bunschoten (metselwerk), Hermanus Diepenhorst Jzn (timmerwerk), Andries Vermeulen (smidswerk), Gerrit Bouter (loodgieterswerk) en Leendert van den Hoven (verfwerk). De kosten beliepen ditmaal in totaal een bedrag van f. 6.197,50 waarvan f. 59,- voor het verfwerk.

Het echtpaar De Kleijn-de Vor had twee dochters, Merrigje (1867 - 1878) en Cornelia (1870 – 1919). De jongste dochter trouwde op 18 november 1897 in Tienhoven met de in Hoog-Blokland geboren Arie Spek (1871 – 1948), die het bedrijf van zijn schoonvader overnam en in 1925 aan de voorkant van de boerderij een serre liet bouwen.

Zijn zoon Govert Hermen (Goof) Spek (1900 – 1984), en diens zoon, de in 1928 geboren Marinus (Ries) Spek, traden als veehouder in de voetsporen van hun voorganger.

Goof Spek, die getrouwd was met de uit Meerkerk afkomstige Elisabeth de Vries (1900 – 1987), vervulde verscheidene publieke functies.

Zo was hij jarenlang wethouder van de toen nog zelfstandige gemeente Tienhoven.

Ries Spek, de huidige bewonereigenaar van de boerderij, vond zijn vrouw nog dichter bij huis dan zijn vader: Jannetje Streefkerk (1932) is geboortig uit Ameide.

De alliantie Spek-Streefkerk kent overigens nog een tak.

De oudste zuster van Ries Spek, Cornelia (1926), is namelijk getrouwd met zijn zwager Arie Streefkerk (1921).

Foto: André Tukker

Anno 2006 staan vier onderdelen van het complex Hogewaard 4 op de lijst van Rijksmonumenten: de boerderij, de schuur, de wagenschuur en de overtuin (boomgaard).

Wie het in- en het exterieur van het complex in ogeschouw neemt, komt onder de indruk van de zorg, waarmee de bewoners door de eeuwen heen niet alleen de boerderij, maar ook de andere opstallen, de tuin en de boomgaard hebben onderhouden.

De status van Rijksmonument in viervoud is dan ook terecht toegekend.

Het met riet gedekte voorhuis, het achterhuis en de schuren bevatten nog tal van authentieke elementen.

Dit geldt vooral voor de vertrekken op de begane grond en de eerste verdieping van het woonhuis, waarvan de plankenvloeren uit 1843 nog altijd in perfecte staat verkeren.

Nog meer bijzonder is dat naast houtwerk ook verfwerk uit dat jaar intact is gebleven: een “geverfd vloerkleed” in een vroegere slaapkamer op de eerste verdieping.

Het lijkt dus geen twijfel dat destijds bij de bouw deugdelijke materialen zijn gebruikt en met groot vakmanschap is gewerkt.

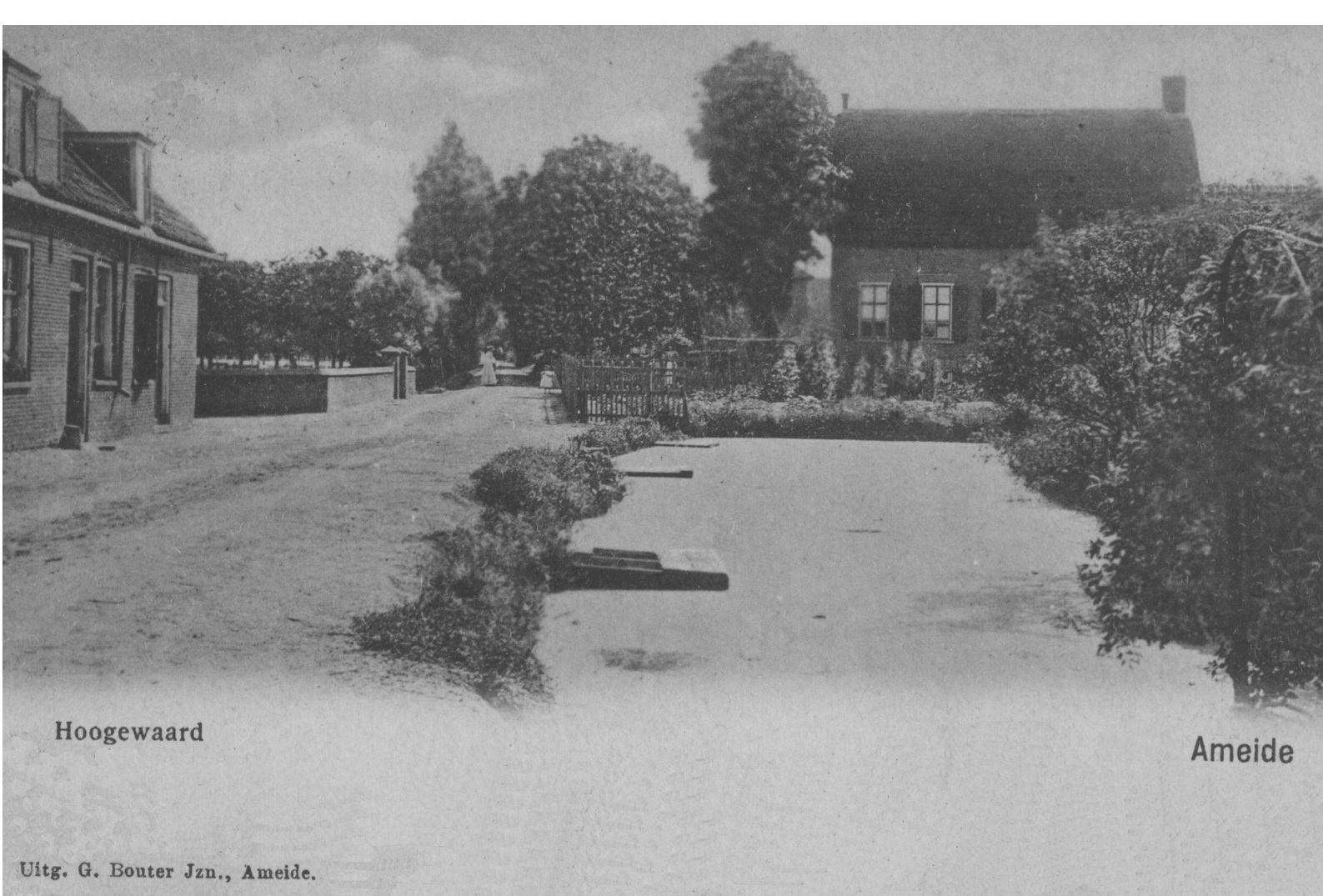
De conclusie is duidelijk: de Rijksmonumenten op de Hogewaard vormen een sieraad voor Tienhoven.

Hans van de Heuvel

Een “geverfd vloerkleed”.

Foto: André Tukker

boven: tekst achterzijde: ALGEMEENE POSTVEREENIGING (UNION POSTALE UNIVERSELLE) datumvermelding 29-03-1903
onder: tekst achterzijde: Uitgave Boekhandel Hansum, Ameide, Tel. 22

